

אשיחה בהקיר

פְּרָשֶׁת מִקֵּץ

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

הלכות קריאה לאור הגר

בהלכה

לעילוי נשמת מרת אימי המזוככת ביסורים
הכ"מ ארלט חנה ז"ל בת פרחת תחי'
שנלב"ע י"ב כסלו התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה

אשיחה בחקיקך

בהלכה

ניתן להשיג את ספרי המחבר:
שיחות חיזוק ה' כרכים
אשיחה בחוקיקך ה' כרכים
קול חתן וקול שמחה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחקיקך (ה' כרכים)
ניתן להשיג בטלפונים 0506491414, 0509013000
למעוניינים ניתן לקבל השיחה
במייל toraoren@gmail.com

שיחות מפי הרב אורן נזרית שליט"א

- ג הלכות קריאה לאור הנר
- ג קריאה לאור מגורת חשמל
- ה קריאה לאור מגורת נפט
- ו מגורת חשמל בעלת כפתור 'עמעם'
- ז גבוה ומנח בתוך כסוי
- ז כסוי נעול על ידי מפתח
- ט במקום הכר ושנוי
- ט קריאת עלי הגהה בשבת
- יא קריאה בשני בני אדם
- יג קריאה על ידי שומר
- יד ענין אחד בב' ספרים
- טז אדם חשוב
- טז התפעלותו של רבי ישמעאל
- יז דין תשב"ר
- יז קריאת 'במה מדליקין' ושאר פרקי שבת
- יט יום הכפורים
- יט ראש השנה שחל להיות בשבת
- כא תפלות השגורות בפיו
- כא בדיקת בגדים
- כא הפשטת התינוקות
- כב דברי חזק והתעוררות לפרשת מקץ
- כב וייקץ... והנה חלום!
- כג הקפדת השבטים בכבוד אב
- כד כבוד אם שהציל מגיוס
- כד במה הארכת ימים?
- כד תחת גשם שוטף
- כה חסרון כבוד הורים - גם לעולל יונק...
- כה אל תשכח לכון...
- כו המצוה המתקיימת בבית המרחץ

ניתן להקדיש פרשיות לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

שְׁעוֹר לְפָרֶשֶׁת מִקֵּץ

הַלְכוֹת קְרִיאַת לְאוֹר הַנֵּר

וּמִרְן הַב"י (סי' תסב) הִבִּיא דְבָרֵי הַכֵּל בּוֹ, שְׁנֵהֲגוּ שְׁלֵא לְאָכַל מִצָּה עֲשִׂירָה בְּב' יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁל יוֹם טוֹב דְּפִסְחָא, דְּלֹא לִיתִי לְאַחְלוּפֵי בֵּה וּלְמִיכַל מִינָה מִצַּת חוּבָה. וְכָתַב עַל זֶה הַבֵּית יוֹסֵף, שְׁאִין טַעַם בְּמִנְהֵג זֶה, לְאָסֵר וּלְגַזֵּר גְּזֵרָה בְּדָבָר שְׁלֵא חֲשָׁשׁוּ לוֹ חֲכָמֵי הַתְּלֻמוּד, וְלֹא הַחֲכָמִים הָאֲחֵרוֹנִים.

אֲמַנָּם מִמָּה שֶׁכָּתַב הַבֵּית יוֹסֵף בְּסוּף דְּבָרָיו "וְלֹא הַחֲכָמִים הָאֲחֵרוֹנִים", לְכַאוֹרָה מִשְׁמַע שֵׁישׁ כַּח בִּיּוֹדֵי הַפּוֹסְקִים לְגַזֵּר גְּזֵרוֹת אַחַר חֲתִימַת הַש"ס. וְנִרְאֶה שְׁאֵע"פ שְׁאִין יְכוּלִים לְחַדֵּשׁ גְּזֵרוֹת אַחַר חֲתִימַת הַש"ס כְּאֲמוּר לְעֵיל, מִכָּל מְקוֹם אִם הָיוּ חוֹשְׁשִׁים לְזֶה הַפּוֹסְקִים, מִחֲמַת שְׂרָאוּ שִׁיִּצְאוּ מִכְשׁוֹלוֹת מִזֶּה, וְהִנְהִיגוּ שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת אֵיזָה עֲגוּן, הֵיינו צְרִיכִים לְחוֹשׁ לְמִנְהֵג. אֲבָל בְּנִדּוֹן דִּידּוֹן שְׁאֵף שְׂאָר הַפּוֹסְקִים לֹא חֲשָׁשׁוּ לְזֶה, אִין לְחוֹשׁ לְמִנְהֵג הַזֶּה כָּלֵל. וְאִפְלוּ בְּמִקּוֹם שְׁנֵהֲגוּ לְהַחֲמִיר יְכוּלִים לְשַׁנּוֹת מִנְהֵגָם וּלְהַקְלֵ, וְכַעֲיֵן מִה שֶׁמְבַאָר בִּירוֹשָׁלַיִם (ר"פ מְקוֹם שְׁנֵהֲגוּ): נְשִׁי דְנִהֲיִין דְּלֹא לְמַעֲבַד עוֹבְדָא בְּאִפּוֹקֵי שַׁבְּתָא - אֵינוֹ מִנְהֵג, עַד דִּיתְפַּנֵּי סְדָרָא (כְּלו' עַד שִׁיִּסְיָמוּ יִשְׂרָאֵל תְּפִלְתָּם) - מִנְהֵגָא. וְעֵין בְּפָרִי חֲדָשׁ (סי' תצו ס"ק ט"ו).

אוֹלָם אֵף אִם יֵשׁ סְמִכוֹת לְחֲכָמֵי הַדּוֹרוֹת לְחַדֵּשׁ גְּזֵרוֹת, מִכָּל מְקוֹם אִין זֶה אֶלָּא כְּשֶׁעֲמִידוֹ גְּדוּלֵי הַדּוֹר לְמַנְיָן וְהַסְכִּימוּ רַבָּם לְגַזֵּר וּלְתַקּוֹן, אֲבָל בְּוִדָּאֵי שְׁאִין כַּח לְשׁוּם חֲכָם לְגַזֵּר וּלְאָסֵר (עַל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל) דְּבָרִים הַמְתָּרִים מִצַּד הַדִּין, אֵף אִם יְהִי מְפִלֵג בְּחֲכָמָה וּבְזַקְנָה. וְכִמּוֹ שֶׁמְבַאָר בְּתִשׁוּבַת הַרִיב"ש (סי' רע"א), וְכֵן כָּתַב הַרִיב"ש בְּתִשׁוּבָה (בסי' קכ"ה וּרְמָא) שְׁאִין לְנוּ לְגַזֵּר גְּזֵרוֹת מִדְּעִתְנָנוּ.

בְּסִיעֵתָא דְשְׁמִיא, נִמְשִׁיךְ בְּשְׁעוֹר זֶה לְעַסֵק בְּהַלְכוֹת שַׁבַּת, דִּינֵי קְרִיאַת לְאוֹר הַנֵּר, כְּפִי שְׁסַדְרָם מִרְן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן זִיע"א בְּסַפְרוֹ 'חֲזוֹן עוֹבְדֵיה' (שַׁבַּת א').

קְרִיאַת לְאוֹר מְנוֹרַת חֲשֵׁמֶל

א. אֲסֵרוּ חֲכָמִים לְקִרְאָה בְּלֵיל שַׁבַּת לְאוֹר הַנֵּר שֶׁהַדְּלֵק מִעֵרֵב שַׁבַּת, גְּזֵרָה שְׁמָא יִשְׁבַּח וְיִטָּה אֶת הַשְּׁמֶן לְפִתִּילָה בְּרֵי שְׁתֵּאִיר יִפְה, וְיִתְחַיֵּב מִשׁוּם מִכְעִיר בְּשַׁבַּת. וּמִתָּר לְלַמֵּד לְאוֹר מְנוֹרַת חֲשֵׁמֶל, בֵּינָן שְׁלֵא שִׁיבַת בּוֹ גְּזֵרָה שְׁמָא יִטָּה. וְאִפְלוּ בְּמִנְוֹרוֹת חֲשֵׁמֶל שְׁאִפְשֵׁר לְהוֹסִיף וּלְהַרְבּוֹת אֶת אוֹרָן עַל יְדֵי הַדְּלֵקַת גְּרוֹת נוֹסְפִים בְּלַחֲצֵת בְּפִתּוֹר, בְּגוֹן בְּנִבְרַשְׁתַּי שֵׁישׁ בֵּה בְּמָה מְנוֹרוֹת חֲשֵׁמֶל, וְרַק חֵלֵק מִהַמְנוֹרוֹת דּוּלְקוֹת - יֵשׁ לְהַתִּיר לְקִרְאָה לְאוֹרָן בְּלֵיל שַׁבַּת, וְאִין לְגַזֵּר שְׁמָא מִתּוֹךְ שִׁירְאָה שְׁתֵּאִיר מוֹעֵט יְבוֹא לְהַדְּלִיק נֵר חֲשֵׁמֶל נוֹסֵף, שְׁגִזְרַת חֲכָמִים בְּאִסּוּר לְמוֹד לְאוֹר הַנֵּר הוּא שְׁמָא יְבוֹא לְהַנְבִּיחַ אֶת הָאוֹר וְלֹא לְהַדְּלִיק נֵר נוֹסֵף, וְאִין לְנוּ לְגַזֵּר גְּזֵרוֹת חֲדָשׁוֹת מִדְּעִתְנָנוּ, וְאִין לְהַחֲמִיר בְּזֶה וּלְגַרְם לְבַטּוֹל תּוֹרָה חַם וְשְׁלוֹם.

הֵנָּה, כָּלֵל גְּדוּל אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ הָרֵאשׁוֹנִים וְהָאֲחֵרוֹנִים, שְׁאִין לְגַזֵּר גְּזֵרוֹת מִדְּעִתְנָנוּ. כֵּן כָּתַב הַרְבַּ הַמַּגִּיד (חֲמֵץ וּמִצָּה ה. ט) שְׁאִין לְנוּ לְגַזֵּר גְּזֵרוֹת מִדְּעִתְנָנוּ אַחַר דּוֹרוֹת הַגְּאוּנִים. וְכֵן כָּתַב הַר"ן (הוֹבָא בְּשׁו"ת הַרִיב"ש סי' שצ), וְכֵן כָּתַב הַרדב"ז (שׁו"ת ח"א סי' קמט; סֵפֶר יְקָר תְּפִאֲרַת תְּרוּמוֹת א. כב). וְכֵן מְצִינוּ שְׁתַּמָּה הַר"ש (פ"ב דְּשַׁבַּת סי' טו) עַל הַגְּאוּנִים הֵיאֵךְ יְכָלוּ לְחַדֵּשׁ גְּזֵרָה אַחַר שְׁסַתָּם רַב אֲשֵׁי הַש"ס.

בסבוב הכפתור עוד גרות כְּדִי צָרְכוֹ, שְׁהִיא גם כן גְּזֵרָה חֲדָשָׁה, שְׁלֹא גָזְרוּ חז"ל שְׁמֵא יְדֻלֵּק הַדְּלָקָה מְחֻדָּשֶׁת, רַק שְׁמֵא יִטָּה אֶת הַנֵּר הַדְּלוּק.

וְאִף עַל פִּי שְׁאִפְשֵׁר לומר דְּדוֹקָא בְּזַמְנָם לֹא חִשְׁשׁוּ שְׁמֵא יְדֻלֵּק נֵר אַחֵר, מִשּׁוּם שְׁלֹא הָיָה מְזָמֵן הַדְּבָר לְפָנָיו כָּל כָּף, וְאִדְהֵכִי וְהֵכִי מְדַפֵּר, וְכִמוֹ שְׁאִמְרוּ בְּשַׁבַּת (קמט) דְּמִתָּר לְרֵאוֹת בְּמִרְאָה הַקְּבוּעָה בַּכֶּתֶל, וְלֹא חִיִּישִׁינוּ שְׁיֵבֵא לְתַקֵּן שְׁעַר רֵאשׁוֹ וְזָקְנוּ, דְּאִדְהֵכִי וְהֵכִי מְדַפֵּר, (וּפְרַשׁ רש"י אִדְהֵכִי וְהֵכִי שִׁילַף לְהִבִּיא תַעֲרַר אוּ מִסְפָּרִים, מְדַפֵּר שֶׁהוּא שַׁבַּת), אֲבָל בְּזַמְנָנוּ שֶׁהַכֶּפֶתוֹר מְזָמֵן עַל יָדוֹ, יֵשׁ לְחוּשׁ שְׁמֵא יוֹסִיף לְהַדְּלִיק עוֹד גְּרוֹת. כֹּל זֶה לִיתָא. דְּאִכְפִּיתִי גְזֵרָה חֲדָשָׁה הִיא, וְאִין אָנוּ רִשְׁאִים לְחַדֵּשׁ דְּבָר מַעֲתָה.

וְדִגְמָא לְזֶה מְצִינוּ בְּשִׁלְחוֹן עֶרוֹף (סי' יג ס"ג), שְׁאִם הוֹלֵךְ בְּשַׁבַּת בְּכַרְמְלִית, וְנוֹדֵעַ לוֹ שֶׁהַטְּלִית עֲלָיו פְּסוּלָה, לֹא יִסְיָנָה מֵעֲלָיו עַד שְׁיִגִיעַ לְבֵיתוֹ, דְּגָדוּל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת. וּמֵרֵן בְּבֵית יוֹסֵף שֶׁם כָּתַב דְּלְכֹאוּרָה הָיָה אֶפְשֵׁר לומר דְּהֵינּוּ דוֹקָא בְּטְלִיתוֹת דִּידְהוֹ, שְׁהָיוּ דֶּרֶךְ מִלְּבוּשׁ, וְיֵשׁ מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת בְּפִשְׁיִטְתּוֹ, אֲבָל טְלִית דִּידּוֹ לֹא. וְדַחָה, דְּכִינּוֹן דְּמִשּׁוּם דְּבְטְלִיתוֹת דִּידְהוֹ הָיָה זְלוּזֵל בְּפִשְׁיִטְתּוֹ, וְלֹא גָזוּר רַבָּנָן בְּכַרְמְלִית לְגַבֵּי טְלִית, בְּשׁוּם טְלִית לֹא גָזְרוּ, דְּלֹא פְּלוּג רַבָּנָן בֵּין טְלִית לְטְלִית. הֵרִי מְצִינוּ שְׁאִף עַל פִּי שְׁיֵשׁ לְמִצָּא טְעָמִים לְגָזוּר, אִין לְהוֹסִיף עַל תַּקְנוֹת חז"ל וּגְזֵרוֹתֵיהֶם. וְנִרְאָה שֶׁהַדְּבָרִים קַל וְחֹמֶר, שְׁהֵרִי שֶׁם אֲסוּר הוֹצָאָה בְּכַרְמְלִית הוּא אֲסוּר כְּלָלִי, וְהֵהֱתֵר בְּזֶה הוּא הֵתֵר פְּרֻטִי רַק מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, וְכִשְׁאִין טַעַם זֶה - חִזְרׁ הַדְּבָר לְאֲסוּרוֹ מִמִּילָא, וְאִין צֶרֶךְ לְגָזוּר בְּאִפְסוֹ מִיְחָד, וְעַם כֹּל זֶה כָּתַב הַבֵּית יוֹסֵף דְּכִינּוֹן דְּלֹא גָזְרוּ בְּטְלִית לֹא פְּלוּג רַבָּנָן, כֹּל שְׁכּוֹן כָּאֵן שְׁאָנוּ צְרִיכִים לְגָזוּר בְּעֶצְמָנוּ, וְלְחַדֵּשׁ וְלְהוֹסִיף עַל גְּזֵרוֹת חז"ל שְׁמֵא יְדֻלֵּק נֵר אַחֵר, דְּבוֹדָאֵי דְּלֹא גָזְרִינוּ.

וְכִן הַחֲזִיק בְּכָלֵל זֶה הַפְּרִי חֲדָשׁ (יו"ד פז סק"ז) וְהִבִּיא שֶׁם דְּבָרֵי הַתּוֹס' חֲלִין (קד) שְׁיֵשׁ מְקוּמוֹת דְּגָזְרִינוּ גְזֵרָה לְגֵזֵרָה, וְאִין לְדַמוּת גְזֵרוֹת חֲכָמִים זו לְזוֹ, אֲלֵא בְּמִקּוּמוֹת שְׁהַש"ס מְדַמָּה.

גַּם בְּפְרִי חֲדָשׁ (או"ח סי' תסא) הִבִּיא דְּבָרֵי הַכְּנָסֶת הַגְּדוּלָה בְּתִשׁוּבָה, שְׁאִסֵּר לְטַגּוֹן בְּפִסְחָא בְּקִמַּח מְצָה אֶפְוִיָה, מִשּׁוּם מְרֵאִית הָעֵינִן, שְׁמֵא יַחֲשְׁבוּהוּ קִמַּח מִמֶּשׁ, וְכִן אֲרַע מַעֲשֵׂה שְׁנִכְשָׁלוּ בְּזֶה. וְחִלַּק עֲלָיו, שְׁאִין לְגָזוּר גְזֵרוֹת מִדְּעִתְנָנוּ, וְלֹא חִיִּישִׁינוּ לְטַעוֹת. וְהִסְכִּים עִמּוֹ הַחֵק יַעֲקֹב (סי' תס ס"ק טז). וְכִן דְּעַת הַגָּאוֹן חִיד"א ז"ל בְּשׁו"ת חִיִּים שְׁאֵל ח"א (סי' עד אות ג), דְּמִסְתַּמִּיךְ וְאִזִּיל אֵהָאֵי כְּלָלָא, וְהִבִּיא רְאִיָה מִדְּבָרֵי הַרֵא"ש (פ"ב דְּשַׁבַּת), וְסִיַּע מְזָה לְהַפְּרִי חֲדָשׁ שְׁחֵלַק עַל הַכְּנָסֶת הַגְּדוּלָה. וְכִן הָעֵלָה בְּעוֹד מִסְפָּרֵינוּ.

וְעִין עוֹד בְּשִׁדֵי חֶמֶד (מע' ג כָּלֵל יא) שְׁכּוֹן כָּתַב בְּשֶׁם הַרְבֵּה אַחֲרוֹנִים. וְכִן כָּתַב בְּשׁו"ת אֶהְלִי יַעֲקֹב לְמַהְרִיק"ש (סי' קד). וְכִן בְּשׁו"ת רַב פְּעָלִים (ח"א או"ח סי' כה; ח"ב או"ח סי' מב). וּבְשׁו"ת קָרוֹ לְדוֹד (סי' צו).

וּמַעֲתָה הוֹאִיל וּגְזֵרַת חז"ל (שַׁבַּת יא) שְׁלֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר - הִיא מִטַּעַם 'שְׁמֵא יִטָּה', וּפְרַשׁ רש"י, שְׁמֵא יִטָּה הַנֵּר לְהִבִּיא הַשְּׁמֵן לְפִי הַפְּתִילָה שִׁיְדַלֵּק יָפָה וְנִמְצָא מִבְּעִיר בְּשַׁבַּת, הֵרִי לָךְ שְׁגֵזֵרָה זו אֵינָה שִׁיכָת לְאוֹר הַחֲשֵׁמֶל, שְׁאִין שִׁיף בּוֹ חֲשֵׁשׂא זו כְּלָל. וְאִם בָּאֵנוּ לְחוּשׁ שְׁמֵא יִכְבֵּה בְּיָדִים אֶת הַחֲשֵׁמֶל לְאַחַר גָּמַר לְמוֹדוֹ - זֹהִי גְזֵרָה חֲדָשָׁה שְׁלֹא חִשְׁשׁוּ לָהּ חז"ל, וְכִבֵּר כָּתַבְנוּ שְׁאִין לְגָזוּר גְזֵרוֹת חֲדָשׁוֹת מִדְּעִתְנָנוּ. וְכֹל שְׁכּוֹן שְׁאִין לְגָזוּר שְׁלֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִנּוֹרַת חֲשֵׁמֶל, גְּזֵרָה שְׁמֵא יָבֵא לְהוֹרִיד וְלִקְרִיב אֵלָיו אֶת מִנּוֹרַת הַחֲשֵׁמֶל (בְּמִנּוֹרַת חֲשֵׁמֶל הַמְּטַלְטֵלָת), שְׁאִין בְּזֶה אֲלֵא טְלִטוּל מְקַצָּה שְׁאִינוּ אֲלֵא מִדְּרַבָּנָן, וּגְזֵרָה לְגֵזֵרָה לֹא גָזְרִינוּ.

וְכִמוֹ כִּן אִין לְגָזוּר בְּגוֹפֵי תְּאוּרָה חֲשֵׁמֶלִים, שְׁיֵשׁ בָּהֶם כְּמָה נוֹרוֹת, וּבְעֶרְבׁ שַׁבַּת הַדְּלִיק רַק חֵלַק מֵהֶם, וּבְלִיל שַׁבַּת בְּרֵאוֹתוֹ שְׁאִין הָאוֹר מִסְפִּיק, נִיחוּשׁ שְׁמֵא יוֹסִיף לְהַדְּלִיק

ולהרבות אורן, ע"י הדלקת גרות נוספים, בלחיצת הכפתור, ואין להחמיר בזה ולגרם בטול תורה ח"ו.

קריאה לאור מנורת נפט

ב. אף על פי שאסור לקרות לאור היר בלילה שבת גזירה שמא יטה את השמן לפתילה, מותר לקרות לאור מנורת נפט (לאמפה) שאורה רב ונמשך אורה במדה שנה משעת הדלקתה עד כבויה, ואין לחוש שמא יטה אותה להגביה את התאורה שלה. אכן חסידים ואנשי מעשה נוהגים לכתב מערב שבת על פיתקא באותיות גדולות שבת היום ומניחים אותה אצל המנורה וקוראים לאורה ושפיר דמי.

בערוף השלחן (סי' ערה סעיף ב) כתב שאין ספק דהחשש 'שמא יטה' לא שיר אלא בגר שמן במקום שיש לחוש שיתמעט האור, שאז יש חשש שמא יטה השמן לפי הפתילה לתקנו שיאיר יפה, אבל במקום שהאור עומד מראשו ועד סופו במצב אחד - אפשר לומר דלא שיר בזה שמא יטה, וכגון מנורת הנפט הנקראת 'לאמפין' שהפתילה רחבה וזכוכית בסביבותיה ואורה רב משעת ההדלקה עד פלות הנפט, וכל זמן שלא פלה הנפט אור המנורה מאיר בשוה כמו בשעה שהדלקה - לא שיר בה החשש דשמא יטה. ולפי זה אתי שפיר מה שרבים מישראל לומדים בלילה שבת לאור מנורת הנפט שלנו, ומתחלה היינו תמהים על זה, ולפי מה שבארנו אתי שפיר. ודיק פן מדברי רש"י שם והר"ן ורבנו עובדיה מברטנורא ומפרוש המשניות להרמב"ם.

גם במסגרת השלחן (על קצש"ע סי' פה), הביא שכמה גדולים צדדו להתיר, מטעם שלא חששו חז"ל לשמא יטה אלא בגר של שמן, שדרכו שלאחר שהדלק זמן מה מתמעט אורו ואינו מאיר כל כך כמו בתחלה, ויצטרך להטות השמן אל הפתילה, אבל הלאמפין שלנו דרכם שדולקים מעת ההדלקה עד

צא ולמד ממה שכתב הגאון רבי יוסף חיים זי"ע בספר 'ידי חיים' (עמוד קצט והלאה), בהמשך למה שכתב בשו"ת רב פעלים (ח"א סימן כה) להתיר לנסע על אופנים בשבת, ואין לגזר שמא יתקלקל ויתקן בשבת, שאין לגזר גזרות חדשות מדעתנו, כמו שכתבו הראשונים, והוסיף, שאפלו בדברים העלולים להתקלקל, וקלקולם מצוי ושכיח, עם כל זה כל שלא גזרו עליהם חז"ל בפרוש, אין אנחנו יכולים לגזר עליהם מדעתנו, תדע שהרי כמה וכמה דברים המתרים להשתמש בהם, קלקולם מצוי ושכיח, וכגון מטה פסא וספסל שהם חלקים שונים ונעוצים ומחברים ותחובים זה בזה, ולא גזרינו פן ישמטו זה מזה ויתקנם בשבת וכו', ואפלו אם החששא קרובה מאד לפי אמד הדעת, כיון שלא גזרו עליהם חז"ל אין אנו רשאים לאסור את המתר משום גזרה, שלא נתן כח זה לגזר אלא רק לחז"ל וכו', ועוד שהאופנים הללו הם דבר חדש שלא היה בזמן חז"ל כלל, ולכן אפלו אם נמצא טעם לומר שאלו היה בזמן חז"ל בודאי שהיו גוזרים עליו אסור, גזרה שמא יתקלקל ויבא לתקנו בשבת, אף על פי כן כיון שחז"ל שהיה להם כח לגזר אינם מצויים עתה לאסרו, אנו אין לנו כח לאסור את המתר, אף שאנו מדמים דבר זה לדבר שגזרו עליו חז"ל. ולכן זו הלכה פסוקה, שאנו אין לנו לגזר ולאסור דבר המתר משום גזרה.

וכיוצא בזה כתב בשו"ת ישמח לב גאגין (או"ח סו"ס טו) שאין לנו ללמד מגזרות חז"ל לדידן, כי אפלו אצל חז"ל אין לדמות גזרות חכמים זו לזו. ודון מינה ואוקי באתרין, שפיון שאור החשמל לא היה בזמן חז"ל, אין לומר 'לא פלוג רבנו', וכן כתב הרב הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א בהגהותיו שבסוף ספר 'איש מצליח' (ח"א דף נח, ד), והעיד שם שמר אביו הגאון 'איש מצליח' עבד עובדא להקל לקרא לאור היר.

כלל העולה להלכה ולמעשה, שמתר ללמד לאור החשמל, אפי' במנורות שאפשר להוסיף

שְׁמָא יֵטָה. וְכֵן כָּתַב הַגֵּר"ח נֶאֱחָה בְּסֵפֶר קְצוֹת הַשְּׁלַחַן (סי' קו"ס"ה ובדה"ש שם אות ח) שְׁמַתָּר לְלַמֵּד לְאוֹר מְנוֹרַת גֶּפֶט שְׁקוֹרִין 'לְאִמָּפּ', אִם נוֹתֵן הַרְבֵּה גֶפֶט בְּתוֹךְ הַמְנוֹרָה, וְגַם יִמְשֹׁךְ הַפְּתִילָה לְחוּץ כְּדֵי שִׁיהְיֶה אוֹר גָּדוֹל כְּדֶרְכּוֹ בְּחָל. וְכֵן פָּסְקוּ עוֹד רַבִּים מִן הָאֲחֵרוֹנִים.

וְאָמְנָם בְּשׁו"ת בֵּית שְׁעָרִים (או"ח סי' ק) הֵבִיא דְבָרֵי שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים, שְׁדָּנּוּ אוֹדוֹת קְרִיאָה לְאוֹר הַגֵּר שֶׁל מְנוֹרַת גֶּפֶט בְּלִיל שַׁבָּת, אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מְתִיר. וְהֵרַב הַמְחַבֵּר כָּתַב שְׁהַדִּין עִם הָאוֹסֵר, שֵׁישׁ לְחוּשׁ פֶּן יִתְעַסֵּק בָּהּ לְהַגְדִּיל הַשְּׁלֵהֶבֶת, וְהוּי מִבְּעִיר וְדָמֵי לְגִזְרַת 'שְׁמָא יֵטָה'. גַּם בְּכַף הַחַיִּים (סי' ערה ס"ק יג) הֵעִיר עַל זֶה, שֶׁעֵינֵינוּ הֵרֵאוֹת שְׁלִפְעָמִים מוֹרִידִים הַפְּתִילָה כְּשֶׁנִּתְרַבֶּה אוֹרָה וְלִפְעָמִים מַעֲלִים הַפְּתִילָה כְּשֶׁנִּתְמַעֵט אוֹרָה. אוֹלָם וְדָאִי אִם הַמְנוֹרָה נִמְצָאת עַל הַמְצָב הַגְּבוּהָ בְּיוֹתֵר, אֵין לְחוּשׁ לְזֶה כְּלָל, וּבִפְרָט שְׁלִפֵי הַסְּבָרָא הַמּוֹבָאת לְעִיל, הָא לִיכָא לְמִיחַשׁ לְשְׁמָא יֵטָה' רַק בְּאִפְּן שֶׁהָאֵשׁ מִתְעַמְעֶמֶת וְהוּא בָּא לְתַקְנָהּ, וְלֹא בְּאִפְּן שֶׁל תּוֹסֶפֶת עַל הַקָּיָם. עַל כֵּל פְּנִים הַנֹּחַת פְּתָק לְהַכֵּר שֶׁרְשׁוּם עָלָיו 'שַׁבָּת', וְדָאִי יִצְאֵנוּ מִדֵּי חֻשׁ, בְּצִרוּף הַטְּעָמִים הַנִּ"ל.

מְנוֹרַת חֲשֵׁמֶל בְּעֵלַת כְּפֹתוֹר 'עֲמָעָם'

ג. גַּם בְּמְנוֹרוֹת חֲשֵׁמֶל שְׁאֵפְשֵׁר לְהַגְבִּיר אֵת מֵדַת הָאוֹר שֶׁל הַמְנוֹרָה עֲצָמָה לְפִי הַצֵּרֶף, עַל יְדֵי כְּפֹתוֹר סְבוּבֵי (עֲמָעָם - דִּימָר) אֵין לְגִזֵּר שְׁמָא יֵטָה, וְמִתָּר לְלַמֵּד לְאוֹרָם גַּם בְּשַׁבָּת. וּמִכָּל מְקוֹם גַּם בְּזֶה טוֹב וְנִבּוֹן לְכַתְּחֵלָה שִׁיכְתֹּב מִעֵרֵב שַׁבָּת עַל פְּתָק גֵּר בְּאוֹתִיוֹת גְּדוּלוֹת 'שַׁבָּת' וְיִנְיַחֵנוּ סְמוּךְ לְכְּפֹתוֹר חֲשֵׁמֶל כְּדֵי שְׁאֵם יָבוֹא לְהַגְבִּיר אֵת מֵדַת הָאוֹר וְיִזְכֵּר מִיָּד וְיִמְנַע מִחֲדוּל שַׁבָּת.

כֵּן הָעֵלָה לְהַלְכָה מֵרֵן הָרֵאוּשׁוֹן לְצִיּוֹן שְׁלִיט"א בְּיִלְקוּט יוֹסֵף (שַׁבָּת כ"א ח"ד עמ' טז), וּבְאֵר בְּנִמְוָקִים שֵׁם: הֵנָּה, מְצִינּוֹ שֶׁגָּזְרוּ חַז"ל שֶׁלֹּא

סוּף הַהִדְלָקָה בְּדֶרֶךְ אֶחָד וְאֵין הָאוֹר מִתְמַעֵט כְּלָל. וְהֵבִיא דְבָרָיו הַמְשֻׁנָּה בְּרוּרָה (בִּיה"ל סי' ערה) וְכָתַב דְּאִף שְׁאֵין הֵתֵר זֶה בְּרוּר, מְכַל מְקוֹם יֵשׁ לְסַמֵּךְ לְהַקֵּל לְעֵינָיו שֶׁלֹּא יִתְבַטֵּל מִלְמוּדוֹ, וּבִפְרָט בְּבֵית הַמְדֻרָשׁ, וּמִיָּהוּ לְכַתְּחֵלָה יֵשׁ לְנַהֵג כְּמוֹ שֶׁשְׁמַעְתִּי שְׁאֵנְשֵׁי מַעֲשֵׂה כּוֹתְבִים בְּעֵרֵב שַׁבָּת עַל חֲתִיכַת גֵּר בְּאוֹתִיוֹת גְּדוּלוֹת 'שַׁבָּת', וּמִדְּבִיקִים אוֹתוֹ בְּמְקוֹם הַכְּפֹתוֹר שֶׁל הַמְנוֹרָה כְּדֵי שִׁיזְכֹּר וְלֹא יֵטָה, וְעַל זֶה בּוֹדָאִי יֵשׁ לְסַמֵּךְ לְהַקֵּל.

וְכֵן כָּתַב בְּשׁו"ת חַיֵּי אֶרֶיָה (סי' ב): אוֹדוֹת מֵה שֶׁשְׁמַע בְּשֵׁם אֲדוֹנֵי אָבִי הַגָּאוֹן רַבִּי יִשְׂרָאֵל סְלִנְטֵר, שֵׁישׁ הֵתֵר לְלַמֵּד אֶצֶל הַלְאָמְפִין בְּשַׁבָּת עַל יְדֵי שִׁיכְרֹף גֵּר מִעֵרֵב שַׁבָּת וְיִכְתֹּב עָלָיו 'שַׁבָּת הַיּוֹם' - אֲנִי שְׁמַעְתִּי מִפֶּה קְדוֹשׁ שֵׁישׁ לְכַרְף גֵּר סְבִיב הַלְאָמְפּ וְעַל הַכְּפֹתוֹר, וְיִסוּדוֹ מִדְּבָרֵי רַש"י (שַׁבָּת יח, ב), עֵינֵי שָׁם. וְכֵן כָּתַב בְּשׁו"ת זְכָר יְהוֹסֵף (סי' צב) וְשְׁמַעְתִּי עַל גְּדוּל אֶחָד מִגְּדוּלֵי זְמַנֵּנוּ שֶׁהִיָּה מְכִין קֶדֶם הַשַּׁבָּת פְּתָקָא שֶׁהִיָּה כְּתוּב עָלֶיהָ 'שַׁבָּת הַיּוֹם', וּמִנִּיחָה סְמוּךְ לְגֵר שֶׁהִיָּה קוֹרָא בו. וְנִרְאֶה לִי שֵׁישׁ לְהַקֵּל גַּם כְּשֶׁמִּנִּיחַ סְדוֹר פְּתוּחַ בְּפִרְק 'בְּמָה מְדַלִּיקִין', לְפִי מֵה שֶׁכָּתַב בְּשׁו"ע שְׁמַתָּר לְקֵרוֹת פִּרְק בְּמָה מְדַלִּיקִין לְאוֹר הַגֵּר, וְהוּא הִדִּין בְּזֶה, דְּהוּי כְּמִנִּיחַ דְּבַר לְסִימָן וְהִפֵּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב כִּיּוֹצֵא בְּזֶה הַחֲכָמָת אָדָם (כָּלל ו אות ה) שֶׁאֵפְשֵׁר לְהַנִּיחַ עֲצָם לְסִימָן.

גַּם בְּשׁו"ת לְבוּשֵׁי מְרָדְכֵי תְּנִינָא (או"ח סי' נב) כָּתַב שֶׁמִּכְיוֹן שֶׁבְּסֵפֶר לְחֵם הַפְּנִים עַל קְצוֹר הַש"ע הֵעִיר שֶׁבְּמִדְּיִנְתּוֹ נוֹהֲגִים בְּנֵי תוֹרָה לְלַמֵּד בְּלִיל שַׁבָּת לְאוֹר מְנוֹרַת גֶּפֶט לְאִמְפִין שְׁאוֹרָה רַב, וְסִיָּם אֵלָּא שֵׁישׁ לְקֶשֶׁר בְּמִשִּׁיחָה אֵת הַגְּלָגַל הַמְּסַבֵּב שַׁבְּתוֹכָה הַפְּתִילָה, מְכַל שֶׁפֶן שֵׁישׁ לְהִתִּיר לְלַמֵּד לְאוֹר חֲשֵׁמֶל שְׁאוֹרוֹ רַב בְּיוֹתֵר וְלֹא שֵׁיף חֲשֵׁשׂא דְשְׁמָא יֵטָה.

וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר בְּאֵר יַעֲקֹב (לְהַרְה"ג ר' חַיִּים יַעֲקֹב הַלּוֹי קְרוֹיזֵר זצ"ל סי' ערה ס"ג) שְׁמַתָּר לְכוּלֵי עֵלְמָא לְלַמֵּד לְאוֹר מְנוֹרַת גֶּפֶט, דְּלֹא שֵׁיף

ציץ אליעזר (ח"ט סי' טו, ג), ואף סברא זו שיכת
בגדון דידן כאמור. [ועין בסעיף הקודם בדין
מגורת נפט, שהאריך מרן זיע"א בסברא זו].

גר גבוה ומנח בתוך כסוי

ד. אכרו חכמים לקרא לאור היר בשבת גזרה
שמה יטה, ואפלו היר גבוה עשר קומות
שאינו יכול להגיע אליו אסור, שלא חלקו
חכמים בדבר. ומטעם זה אפלו היה היר מנח
בתוך עששית של זכוכית - אין לקרא לאורו
בליל שבת.

בגמרא (שבת יב, ב) איתא: אפלו גבוה שתי
קומות, ואפלו שתי מרדעות, ואפלו עשרה
בתים זו על גב זו אסור. וכתב הטור (סי'
ערה) שאפלו היר מנח בתוך עששית אסור,
וכתב בבית יוסף שמקורו בסמ"ק (סי' רפב)
דהואיל וקיימא לן שאפלו היה היר בגובה
עשר קומות אסור לקרות לאורו, הוא הדין
אם היה היר בתוך עששית או בתוך זכוכית
אסור, ואפלו קבוע בכתל. וכן כתב הארחות
חיים (הל' שבת אות קצט) בשם רבנו פרץ, וכן
הוא בכל בו (סי' לא).

ובאמת שהוא מפרש בירושלמי (שבת פ"א ה"ג):
על דעתיה דר' אלעזר, אפלו גבוה כמה
אסור, ואפלו נתון בספיקלה. ופרש בקרבן
העדה: בספיקלה - הינו בעששית מלשון
אספקלריא, וכן פרש הפני משה. וכן פסק
מרן בשלחן ערוך (סעיף א) שפיון שלא חלקו
חכמים בדבר יש לאסור אפלו הוא קבוע
בעששית או קבוע בחר שבכתל.

כסוי נעול על ידי מפתח

ה. אף שגם גר המנח בעששית הקבועה בכתל
אין לקרא לאורו בליל שבת, מכל מקום
אם העששית סגורה במפתח שפיר דמי, וכל
שבן אם מסר את המפתח לאחר.

הנה הסמ"ק (שהזכרנו דבריו לעיל) כתב דכשם
שאסור לקרא לאור גר גבוה עשר קומות,

יקרא לאור היר שמה יטה, אבל לא מצינו
שבכלל הגזרה יחששו שמה יגביר את מדת
האור, שזו היא כעין גזרה שמה יוסיף שמן
בנר הדולק, שלא גזרו בזה חז"ל, כי הגברת
מדת האור נעשית על ידי תוספת זרם החשמל
על הנמצא באותה שעה, והוא כמוסיף מבחוץ
עוד שמן להדלקה שע"י כף הוא מגביר את
האור, ואין זה דומה לגזרת חז"ל שמה יטה
השמן שבנר עצמו אל הפתילה.

וכיוצא בזה כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח
סי' צג) לגבי דין שהיה בתנורי גז שלנו, שבזמן
הזה אין לחוש 'שמה יחתה' על ידי שייסובב
את הכפתורים, שחז"ל לא חששו שייביא
עצים מהחוץ וירבה על האש, אלא שמה
יחתה הגחלים הנמצאים כבר בתנור, ואם
כן הרי על ידי סובב הכפתור מביא תוספת
נפט או גז, שהוא כעין מוסיף עצים על
האש, ולזה לא חששו חז"ל. ואם כן הוא
הדין בגדון דידן, שכל החשש בקריאה לאור
היר שמה יטה את האור הקים, אבל לא
חיישינו שיוסיף שמן מבחוץ, והכא על ידי
שמסובב הכפתור הוא מוסיף זרם חדש,
דדמי לתוספת שמן מבחוץ, ובזה לא גזרו.

וכן פסק בספר 'שמירת שבת כהלכתה' (ח"א
פ"ב סעיף לב) וכן הוא בשלחן שלמה (ח"א סי'
רעה) וטעמיה דבמגורות חשמל שיש בהם
דרגות של עצמת האור אין לחוש שמה ישנה
את העצמה, דהחשש שמה אינו שיהי
אלא במקום שהשמן אינו בוער היטב,
וחוששין שמה יתקן, אבל לא מצינו שנחוש
שמה יוסיף שמן על הקים. וסברא זו גבי
'שמה יחתה' בתנורי גז, הביאה מרן ב'חזון
עובדיה' (שבת א' עמ' מט) בשם ספר 'גדולי
ציון' (ח"ט סי' יא), שדוקא גחלים שדרכס במשך
הזמן לדעור ולאבד מעצמת חמם, שיהי לגזר
שמה יחתה להגביר את החם, אולם בנפט
וכהל, ובפרט בגז בימינו, שאין מצוי שישתנה
מצב החם, אזי אין לחוש שמה יגביר את
האש יותר מכפי שהיתה. והביא דבריו בשו"ת

הוא הדין אם הֵיָה הַנֵּר בתוך עֲשֻשִית או בתוך זְכוּכִית אָסוּר, וְאִפְלוּ קְבוּעַ בְּכֶתֶל. וְכֵן כָּתַב הָאֲרָחוֹת חַיִּים בְּשֵׁם רַבֵּנוּ פְּרָץ, וּבְכָל בו, וְכֵן כָּתַב בְּשֵׁמוֹ הַטּוֹר.

וּבִסְפָר הַלְכוֹת וּמְנַהֲגֵי מַהֲרַ"ש מְנוּיִשְׁטַט (עמוד קצח) כָּתַב: אָמַר מַהֲרַ"ש שֶׁשָּׁמַע שֶׁתַּלְמִידֵי מַהֲרַ"ם אַ בְּלִיל שַׁבַּת הָיוּ נוֹתְנִים הַנֵּר בְּעֲשֻשִית וְסוּגְרִים אוֹתוֹ בְּמִפְתַּח וְאִז קָרְאוּ לְאוּרוֹ, וְאִף שֶׁהַפּוֹסְקִים אָסְרוּ אֶפְלוּ גְבוּהַ עֶשֶׂר קוֹמוֹת, וְכֵן עָשָׂה מַהֲרַ"א שְׁטִין. וְכֵן כָּתַב הַמַּג"א (ס"ב) בְּשֵׁם הַש"ף.

אוֹלָם הַב"ח (ס"י ערה) כָּתַב שֶׁלְפִי זֶה צָרִיךְ לוֹמַר דְּמַה שֶׁאָסַר רַבֵּנוּ פְּרָץ בְּעֲשֻשִית, הֵינּוּ שְׂאִינוֹ סְגוּר בְּדֶרֶךְ שֶׁיִּכּוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם בְּנִקְל, אֲבָל בְּעֲשֻשִית סְגוּרָה בְּמִפְתַּח וְקְבוּעַ בְּכֶתֶל שְׂאִין יִכּוֹל לְסַלְקוֹ מִשָּׁם לֹא חִיִּישִׁינּוּ וּמִתָּר לְקִרוֹת לְאוּרוֹ. מִיְהוּ בְּפָרֶק שׁוֹאֵל (קמט, א) מוֹכַח דְּלֹא פְלוּג רַבֵּנוּ בֵּין קְבוּעַ לְאִינוֹ קְבוּעַ וּבֵין סְגוּר לְאִינוֹ סְגוּר. וְכֵן כָּתַב הַט"ז (ס"א) וְכֵן כָּתַב הָעוֹלֹת שַׁבַּת (ס"א), שֶׁאֶפְלוּ הַנֵּר סְגוּר בְּעֲשֻשִית וּמִסַּר הַמִּפְתַּח לְאָדָם אַחַר שְׂאִינוֹ בְּבֵיתוֹ אָסוּר, דְּלֹא פְלוּג רַבֵּנוּ, וְשָׁכַח פְּסָקוֹ מִהַרְש"ל וְהַב"ח. וְכֵן דַּעַת מְקוּר חַיִּים, שׁו"ע הַגַּר"ז (ס"ב), מַחֲזִיק בְּרָכָה, וְכֵן כָּתַב בִּסְפָר 'שֶׁלַחן עֵצִי שְׁטִים' לַמַּהֲרַ"ש חַעֲלָמָא, שְׂאִין לְהַקְל אֶלָּא בְּמָקוֹם צָרָךְ גְּדוֹל.

אִיבְרָא דְהָאֵלִיָּה רַבָּה (ס"ב) הִבִּיא דַּעַת הַב"ח, וְדַחָה דְוָדָאֵי מִתָּר, וְשֶׁאֵינִי מְגַבּוּהַ י' קוֹמוֹת שֶׁדָּרְכּוֹ לְפַעֲמִים לְהַגִּיחַ אֶת הַנֵּר בְּכֶף, כְּדִי שִׁירָאָה לְמַרְחוֹק, מַה שְׂאִין כֵּן לְהַסְגִיר - אֵין דָּרְכּוֹ כָּלֵל אִם לֹא מִשׁוֹם אָסוּר שַׁבַּת, וּמִמִּילָא לֹא שִׁירָ שֶׁיִּפְתַּח לְהַטּוֹת, דְּדָמִי לְקוּרָא פְּרָק 'בְּמָה מְדַלִּיקִין' [או"ח ערה, ז] דְוָדָאֵי מְדַכָּר, וְהוּא הֵדִין בְּגִדּוֹן דִּידּוֹ, וּבְפָרֶט כְּשִׁנּוֹתוֹ מִפְתַּח לְאַחַר דְּשִׁפִיר דָּמִי כְּמוֹ שֶׁאֹמַר לְאַחַר תּוֹ דַּעַתָּךְ עָלִי. וְכֵן דַּעַת הַבְּגָדִי יִשַׁע (ס"ב), וְכֵן הָעֵלָה לְהַקְל הַמְשַׁנָּה בְּרוּרָה (ס"ב).

וּבִסְפָר עֶרוֹף הַשְּׁלַחַן (ס"י ערה אוֹת ו) כָּתַב שֶׁטַעֲמָם שֶׁל גְּדוּלֵי הָרֵאשׁוּנִים הַנ"ל שֶׁהִתִירוּ בְּסִגְרֵת מִפְתַּח, מִפְּנֵי שֶׁהֵם לֹא פָּרְשׁוּ כְּפִרוּשׁ רַש"י (שַׁבַּת יב, ב) שֶׁטַעֲמֵם הָאָסוּר בְּגְבוּהַ עֶשֶׂר קוֹמוֹת מִשׁוֹם דְּלֹא פְלוּג רַבֵּנוּ, אֲלָא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמַב"ם (שַׁבַּת ה, יד): "אֵין פּוֹלִין וְאֵין קוֹרִין לְאוּר הַנֵּר, וְאֶפְלוּ עֶשֶׂר קוֹמוֹת זֶה עַל זֶה וְהַנֵּר נִמְצָא בְּעֵלְיוֹנָה - אָסוּר, שְׁמָא יִשְׁכַּח וְיַעֲלֶה וְיִטָּה", הֵרִי שֶׁפָּרֵשׁ הַטַּעֲם שֶׁגַּם בְּגְבוּהַ יֵשׁ חֲשֵׁשׁ הַטָּיָה, וְלֹא מִטַּעֲם לֹא פְלוּג רַבֵּנוּ. וְלִפִּי זֶה בְּסִגְרֵת מִפְתַּח שְׂאִי אֶפְשָׁר בְּהַטָּיָה שְׂרִי, וְזֶהוּ טַעֲם הַגְּדוּלִים שֶׁהִתִירוּ וְלֹא חֲשִׁשׁוּ שְׁמָא יֵבִיא הַמִּפְתַּח וְיִטָּה, דְּבִכְהֵאֵי גּוֹנָא פְּשִׁיטָא שֶׁיִּזְכָּר שֶׁהוּא שַׁבַּת וְלֹא יִטָּה, שֶׁהֵרִי מִטַּעֲם זֶה סָגְרוּ בְּמִפְתַּח, וְכִיּוֹן שְׂאִין בִּיכְלָתוֹ לְהַטּוֹת מִתָּר.

גַּם בִּסְפָר בְּנֵי צִיּוֹן לִיכְטָמָן (סִימָן ערה ס"ב) כָּתַב לְהַקְל, מִשׁוֹם דְּכִיּוֹן שְׂאִין דָּרָךְ כָּלֵל לְסָגַר הָעֲשֻשִית בְּמִפְתַּח וּמַה שֶׁסָּגַר עֲכָשׁוֹ אִינוֹ אֲלָא מִשׁוֹם אָסוּר שַׁבַּת, לֹא גְזָרִינוּ סְגוּרָה אָטוּ אִינָה סְגוּרָה, כִּיּוֹן דְּמִילְתָא דְּלֹא שְׁכִיחָא הִיא. וְכֵן הִיא דַּעַת הַגְּדוּלִים תַּלְמִידֵי מַהֲרַ"ם וּמַהֲרַ"א שְׁטִין דְּלֹא קִטְלֵי קִנְיֵי גִינְהוּ, וְאֵין לְדַחוּתָם בְּגִילָא דְּחִיטָּתָא. וְכֵן כָּתַב הַגַּר"ש קְלוּגֵר בְּשׁו"ת הָאֶלְפֵי לֶךְ שְׁלֵמָה (ס"י קט) שֶׁאִם סָגְרוּ בְּמִפְתַּח הָיָה הֶכֶר בְּגוּפּוֹ, וְדָמִי לְאוֹמַר לְאַחַר לְשַׁמְרוּ. וְלֹא דָּמִי לְגְבוּהַ עֶשֶׂר קוֹמוֹת, שֶׁשָּׁם אֵין הֶכֶר בְּגוּפּוֹ, שֶׁכַּמָּה פְּעָמִים מְעַמִּידִין שָׁם כְּלִים, אֲבָל לְסָגוּר הַנֵּר בְּמִפְתַּח אֵין דָּרָךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן מִעוֹלָם, וְהָיָה הֶכֶר גְּמוּר וּבְוָדָאֵי מִתָּר.

וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה כָּתַב בְּשׁו"ת תוֹרָה לְשִׁמָּה (ס"י קז) שֶׁהַסּוּגָר אֶת הַנֵּר בְּעֲשֻשִית וּמִנִּיחַ הַמִּפְתַּח אֲצֵל אָדָם אַחַר הַיּוֹשֵׁב שָׁם, וְיֹאמַר לוֹ שְׂאִם יִבְקֹשׁ מִמֶּנּוּ הַמִּפְתַּח שֶׁל הָעֲשֻשִית יִזְכִּיר לוֹ שֶׁהַיּוֹם שַׁבַּת, בְּכֵהֵאֵי גּוֹנָא שִׁפִיר דָּמִי, כִּי אֵין דָּרָךְ לְסָגַר הָעֲשֻשִית, וְהָיָה לִיָּה דַּעוֹת וְשִׁנּוּי דְּשְׂרִי, וְהֵרִי אִם יֵשׁ אָדָם לְשַׁמְרוֹ וְאוֹמַר לוֹ תּוֹ דַּעַתָּךְ עָלִי שֶׁלֹּא אִטָּה מִתָּר, כָּל שְׁכֵן

א. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַפְּנֵה לַמַּהֲרַ"ם מְרוֹטְבִנוּבְּרַג, וְיֵשׁ אוֹמְרִים לַמַּהֲרַ"ם סִג"ל מוֹינָה, עֵין בְּהַעֲרוֹת שָׁם.

שְׂרִי, וְכִמּוֹ שֶׁהֵיךָ נוֹהֵג הָרַב הַגָּדוֹל בְּעַל בֵּית דּוֹד. וְכֵן כָּתַב בְּשׁו"ת מְעוֹן אֲרִיָּה (סי' ב) שְׂאֵם יֵשׁ הֶכֶר בְּנֵרוֹת מִתֵּר לְקֵרוֹת לְאוֹרָן. אוֹלָם מִן הַחֵיד"א בְּשִׁירֵי בְּרָכָה (סי' ערה אות א) כָּתַב בְּשֵׁם הָרַב שְׁעַר אֲרִיָּה: עֲכָשׁוּ נִהְגוּ הַתֵּר לְקֵרָא לְאוֹר הַנֵּר, מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ הֶכֶר בְּנֵר שֶׁבֵּת שֶׁהוּא מְשַׁנָּה מִשְׁאֵר גֵּרוֹת הַדּוֹלְקִים בִּימֵי הַחַל. וְכָתַב עָלָיו מִהַר"ל וְאוֹלֵי בְּהִגְהוּתָיו כֵּת"י דֹּאע"ג דְּמִילֵי דְסִבְרָא נִינְהוּ מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ לְגַמְגָּם בָּהֶם. וְסִיִּם הַחֵיד"א: וְאֲנִי אוֹמֵר יִשְׁתַּקֵּעַ הַדְּבָר וְלֹא יֵאמֵר וּמִנְהַג טְעוֹת הוּא.

קְרִיאַת עָלֵי הַנְּהִיָּה בְּשֶׁבֶת

ז. תְּלִמִיד חָכֵם שְׁלֹמֵד בְּחַל, וּמִכְשִׁירֵי כְּתִיבָה לְפָנָיו, וּבִשְׁעַת לְמוֹדוֹ בּוֹתֵב מִה שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ לוֹ - עַל הַצַּד הַיּוֹתֵר טוֹב יַעֲשֶׂה שִׁסְיָרָם מִלְּפָנָיו בְּעֶרְבַּ שְׁבֵת, שְׂמָא מִחֲמַת טְרַדַת לְמוֹדוֹ וְעֵינָיו בְּשֶׁבֶת יִשְׁכַּח וְיִכְתֹּב. אוֹלָם מִתֵּר לְלִמּוֹד מִתּוֹךְ דְּפֵי הַנְּהִיָּה וְאֵם רוֹאָה טְעוֹת דְּפּוּס מִסְּמַן בְּצַפְרָנוּ בְּצַד אוֹ בְּסִפְתָּ אִטְבָּ, וּבְלִבְדָּ שִׁיתְבְּנוּ גַם לְשֵׁם לְמוֹד וְלֹא רַק לְהַנְּהִיָּה.

בְּשׁו"ת הַרדב"ז (סימן תרץ) נִשְׁאֵל אִי מִתֵּר לְקֵרָא בְּסִפְרָ בְּשֶׁבֶת עַל מְנַת לְהַגִּיהוּ, וְהַעֲלָה דְאִין לְחוּשׁ בְּזֵה שְׂמָא יִכְתֹּב, דְּבִשְׁלָמָא לְהַטוֹת הַנֵּר דְּבָר קַל הוּא, וְלִכְפָּר גְּזֵרוֹ. מִה שְׂאִין כֵּן הֶכָא לְהַבִּיא קוֹלְמוּס וּדְיוֹ - לֹא חִיִּישִׁינָן דְּאִתִּי לְמִידְפֵּר. אֲךָ יֵשׁ לְחוּשׁ בְּזֵה מִמַּה שְׂאִמְרוּ לֹא יַעֲמֵד אָדָם בְּצַד שְׂדֵהוּ וְכוּ' מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר מִמְּצוֹא חִפְצָךָ וְדָבָר וְדָבָר.

וְהִנֵּה אַע"פ שֶׁבְּעַל הַמְּאוֹר (עֲרוּבֵין פ"י דף עז, ב) כָּתַב דְּלֹא קִיִּימָא לֹן כְּמָאן דְּאִמְרָ אֲדִהֲכִי וְהֲכִי מְדַכֵּר, דְּהָא קִיִּימָא לֹן כְּרַבָּה שְׂאִפִּי גְבוּהָ עֲשֵׂר קוֹמוֹת חִיִּישִׁינָן שְׂמָא יִטָּה, (דְּהִינָן שִׁיבִיא סְלָם וְיַעֲלֵה וְיִטָּה, וְכֵן פִּרְשׁ בְּסִפְרָ טַל אוֹרוֹת דף צה, א) וְלֹא אֶמְרִינָן דְּאֲדִהֲכִי וְהֲכִי מְדַכֵּר, וְכֵן כָּתַב הַר"א ש" (עֲרוּבֵין פ"י סי' ג) - מִכָּל מְקוֹם אִין דְּבִרְיָהֶם מְכַרְחִים, וְכִמּוֹ שֶׁכָּתַב הַהַשְׁלָמָה (שֵׁם עֲמוּד שד) דְּהָא דְקִיִּימָא לֹן כְּרַבָּה הוּא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא תַחֲלַק בְּגִזְרַת חֲכָמִים.

בְּכֵהֲאֵי גִּוְנָא דְשְׂרִי. וְכֵן כָּתַב בְּסִפְרָ כֵּן אִישׁ חִי (פ'ר' נח סי"ח) וְכֵן כָּתַב מִהַר"י טִיִּטְלֵבוֹבִים מִסְּאֻטְמֵר זִיע"א בְּשׁו"ת דְּבָרֵי יוֹאֵל (או"ח ס"ס יז) שְׂאֵם סוּגֵר הַעֲשִׂשִׁית בְּמִפְתַּח בֵּיד אַחַר שְׂפִיר דְּמִי, שְׂמַכְיֹן שְׂאֵם יִצְטָרֵךְ לְבִקְשׁ הַמִּפְתַּח מִיד הָאֲחַר מִמִּילָא יֵשׁ שֵׁם שְׁנַיִם וְאִין מְקוֹם לְגִזֵּר עוֹד. וְכֵן נִרְאָה לוֹ לְהוֹכִיחַ מִמֶּתַק לְשׁוֹן הַב"ח וְכוּ'. וְכֵן הֶעֱלוּ לְהַתִּיר בְּאִפְן שְׂמִסֵּר הַמִּפְתַּח לְאַחַר בְּשׁו"ת תְּפַאֲרַת אָדָם (או"ח סי' ט), בְּשׁו"ת שְׂאוֹל כֵּן הַלְוִי (סי' יא וְסִי יב), בְּשׁו"ת דְּבָרֵי שְׁלוֹם מְזֻרְחֵי (ה'ל' שְׁבֵת סוֹף סי' לד) וְכֵן הִגְאֹן חֲקֵרֵי לֵב (מֵהד"ב או"ח סי' ח) כָּתַב דְּנִרְאָה שְׂאֵם סִגֵּר בְּמִפְתַּח וְהַצְנִיעַ הַמִּפְתַּח שְׂפִיר דְּמִי, כְּעֵין מִה שֶׁכָּתַב הַטוֹר (סימן תנא) עַל קְדֻרוֹת הַחֲמִץ שְׂטוֹב לְסִגְרוֹ בְּחֵדֵר וְלְהַצְנִיעַ הַמִּפְתַּח, וְכִגוֹן דָּא לֹא אֶמְרִינָן לֹא פְלוּג רַבְּנָן אֲף לְדַעַת הַב"ח.

הַלְכָף נִרְאָה שֶׁיֵּשׁ לְסַמֵּךְ עַל הָאֲחֵרוֹנִים הַנִּלְהַקֵּל בְּסִגְרֵית מִפְתַּח, וְכָל שְׂכָן אִם מִסֵּר אֶת הַמִּפְתַּח לְאַחַר, שְׂכָבֵר יְדוּעַ מִה שֶׁכָּתַב הָרַב תְּרוֹמַת הַדָּשָׁן בְּכִתְבָיו (סימן קסח) שְׂאִין לְהַחְמִיר בְּלֹא פְלוּג כְּמוֹ בְּגוּף הַגְּזֵרָה, וְהוּבָא בְּמִגְן אֲבֵרָהֶם (סי' תמז סק"ה), וְאֲף שֶׁהַחֵיד"א בְּמַחְזִיק בְּרָכָה (סק"א) מְסִיק דְּאֲף בְּמִסֵּר הַמִּפְתַּח לְאַחַר מִכָּל מְקוֹם נִרְאָה לְהַחְמִיר, נִרְאָה שֶׁהַעֲקֵר לְדִינָא שֶׁיֵּשׁ לְהַתִּיר כְּדְבָרֵי הַמַּתִּירִים.

בְּמְקוֹם הַכֵּר וְשִׁנּוּי

ז. אִם מְדַלִּיק בְּכָל יְמוֹת הַחַל בְּמִנּוּרַת נֶפֶט, וּבְלִיל שְׁבֵת גֵּרוֹת שֶׁל שְׂמֹן - יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהוּי הֶכֶר וּמִתֵּר לְקֵרָא לְאוֹר הַנֵּר, שְׂבַל שִׁישׁ הֶכֶר וְשִׁנּוּי כְּנֵר שֶׁל שְׁבֵת מִהַנְּרוֹת שֶׁל יְמֵי הַחַל שְׂרִי, וְיֵשׁ חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים, וְכֵן עֲקֵר.

הִנֵּה בְּשׁו"ת זִכְרֵי יְהוֹסֵף (ס"ס צב) כָּתַב שְׂאֵם מְדַלִּיק בְּכָל יְמוֹת הַחַל בְּמִנּוּרַת נֶפֶט, וּבְלִיל שְׁבֵת גֵּרוֹת שֶׁל שְׂמֹן, דְּהוּי הֶכֶר, יֵשׁ לְצַדֵּד לְהַתִּיר. וְכִיּוֹצֵא בְּזֵה כָּתַב בְּחִיִּים לְרֵאשׁ (דף מח ע"ב) בְּשֵׁם הָרַב 'יוֹסֵף עֲלֵיכֶם', שְׂאֵם יֵשׁ הֶכֶר בְּנֵר שֶׁל שְׁבֵת מִהַנְּרוֹת שֶׁל יְמֵי הַחַל

והעיר עליו בחזון עובדיה, דתמוה שחלק על הרדב"ז בטעם קלוש שכזה, דמלבד שדברי הרדב"ז הובאו להלכה בכמה אחרונים, הרב יד אהרן מהדורא בתרא (סי' שו הגה"ט אות ב), ברפי יוסף (סי' שז סק"ב), זכור לאברהם (דף קג ע"ב), קמח סלת (דף צ סע"א), עוד הנה החלוק פשוט, דבהטית היר עקר הגזרה היתה על קריאה לאור היר כשהוא סמוך למקום קריאתו, וגזרו פו ישלח ידו כרגע ויטה, ורק משום לא פלוג גזרו אף בגבוה עשר קומות, וכמו שפרש רש"י (שבת יב, ב) דאפלו דליכא למיחש להטיה, מכל מקום כיון דגזרו - לא פלוג רבנן במילתייהו. וכן כתבו עוד ראשונים רבים דהינו טעמא, אבל לגזר במי שקורא שמה יבא להגיה בכתיבה שצריך להביא דיו וקולמוס לא גזרינו, דאדהכי והכי מדפרי.

ועין להגאון טל אורות הנ"ל, שגם הוא העיר על דברי הרדב"ז מדקיימא לו שאפלו גבוה י קומות גזרינו שמה יטה, ותרוץ דשאגי התם דגזרינו משום לא פלוג רבנן, מה שאין כן בגדון הרדב"ז שלא מצינו לחז"ל שגזרו על כף שמה יכתב, הלכך לא חיישינו משום דמדפרי. וכבר כתב הרמב"ן במלחמות שלא כל הגזרות שוות, עין שם.

גם מה שהקשה עוד בספר יסודי ישורון, מדקיימא לו בגמרא (ביצה לו, ב) שאין דנין ולא מקדישין וכו' משום גזרה שמה יכתב, ולא התחשבו בטעם דמידפר - לא קשיא מידי, שכיון שחז"ל גזרו וטעמם ונמוקם עמם, אנו אין לנו לגזר מדעתנו ולהוסיף עוד על גזרת חכמים, שאין להשוות גזרות חכמים זו לזו. וכיוצא בזה בשו"ת ישמח לב גאגין (או"ח סי' יז) כתב לדון בגדון דידן, והביא דברי הטל אורות הנ"ל, ומסיק שעל כל

ומכל מקום משמע שאם כלי הכתיבה מנחים לפניו יש לחוש קצת שמה ישכח ויכתב, לכן טוב יעשה להסירם מלפניו בערב שבת, וכן כתב הגר"ח פלאגי בגנזי חיים (מע' א אות מה) וכן כתב הגאון מקור חיים (סי' ערה) שסיר את כלי הכתיבה מלפניו, גם בשו"ת ויען אברהם פלאגי (או"ח סי' לג) העיד שהרב 'שער המלך' היה דרכו בכל שבת לעין בכתב ידו מה שכתב בחל, וכן היה עושה הרב 'אחי וראש' (הגאון רבי חיים יהודה אברהם זצ"ל מחבר שו"ת אחי וראש, מרבני אומיר) ולא חששו לשמה ישכח ויכתב בשבת, לפי שהדיו והקולמוס היו בחדר אחר, ובפרט דאית תקנתא לעשות קפול הדף במקום שצריך לתקן, שזה בודאי מתר, וכן נוהגים כל בני תורה המחדשים דברי תורה בשבת וכו'.

ובספר שמירת שבת כהלכתה (פ"כ עמוד רלט) כתב לאסור לקרא בעלי הגהה, שחוששים שמה יבא לתקן שגיאות תוך כדי קריאתו, ורק אם כונתו היא לעין בהם דרך למודו שרי. ולא זכר דברי הרדב"ז הנ"ל דלא חיישינו שיבא לכתב. ונראה דמי שברצונו לצין איזה חדוש שמובא באיזה ספר כדי לכתבו אחר השבת, מתר לעשות סימן בספר ע"י גיר במקום ההוא, ואין לחשש מצד אסור ממצוא חפצה ודבר דבר' דקיימא לו דבור אסור הרהור מתר. וכן כתב בשו"ת קנין תורה (ח"ב סי' קטו).

והנה בספר 'יסודי ישורון' (ח"ה עמ' צה) להגאון רבי גדליה פלדר זצ"ל מטורונטו, דן אם מתר לקרא בגליונות דפוס כדי להגיהם, והביא דברי הרדב"ז הנ"ל שכתב דשאגי הטית היר שבקל יוכל להטות, אבל הכא עד שיביא דיו וקולמוס אדהכי והכי מדפרי. וכתב והלא מסגית הגמרא מוכח לא פו, דאמר רבה דאפלו היר גבוה עשר קומות גזרינו.

ב. ויש לעין ממה שהביא לעיל בשם הרב ערוך השלחן, דלדעת רש"י שהוא מטעם לא פלוג - אף בעששית נעולה אסור, ואלו שמתירים סבירא להו כהרמב"ם דהוא מחשש שמה יביא סלם ויעלה, ובמקום שנעול ליכא למיחש. וא"כ להלכה פסק מרן בחזון עובדיה' שמתר בעששית נעולה, וע"כ דאינו מטעם לא פלוג. אמנם עין לעיל שמסתמך ואזיל בהתרו על סברות נוספות, וצ"ע.

בגמרא (שבת יב, ב): ולא יקרא לאור הנר - חד הוא דלא לקרי, הא תרי שפיר דמי. והא תניא לא אחד ולא שנים, לא קשיא - כאן בענין אחד (שאם יבא להטות חברו זכירנו, רש"י) כאן בשני ענינים. ופרש רש"י שהואיל וכל אחד מעיני לעצמו אינו מכיר במעשה חברו. וכן פסקו הגאונים בתשובותיהם (הובאו באוצר הגאונים שבת יב, ב סי' כ').

והנה לשון השלחן ערוך (ערה, ב): "אבל שנים קורים ביחד, שאם בא האחד להטות זכירנו חברו. והוא שקורים בענין אחד, שאז ישגיח האחד במה שיעשה חברו, אבל בשני ענינים לא". ובמגן אברהם הביא בשם מה שהקשה אבי העזרי (ראבי"ה) שאם פן יהיו שנים מתרים לרכב על גבי בהמה, משום דמדכרי אהדדי, ולא אתו לחתף זמורה. וכתב המגן אברהם (סק"ה) דלא קשיא מידי, שדוקא בקריאה התירו אבל במילי דרשות לא, אי נמי התם גזרינן שמא יחתף זמורה קדם רכיבתו על הסוס.

ויש להשיב על התרוץ הראשון מדברי המאירי (שבת יב) שכתב דבהא דאמרינן לא יפלה את כליו לאור הנר אין להתיר אפלו שני בני אדם בבגד אחד, שהרי זה מסתכל בצד אחד וזה מסתכל בצד אחר, ואין הדבר מצוי שיסתכלו שניהם בצד אחד, ויש מתירים אם יסכימו שניהם על כף. וכן כתב בספר הבתים (עמוד רעז), ומוכח דסבירא להו שגם לדבר הרשות התירו כשהם בענין אחד, וכן העיר הגאון חיד"א בשו"ת ברכה (ערה אות ג) ובמחזיק ברכה (סק"ה) שמדברי הראשונים הנ"ל (שהיו לפניו עוד בכתב יד) תשובה מוצאת למה שכתב המגן אברהם שלא התירו אלא בקריאה שהיא מצוה ולא לדבר הרשות.

ומיהו לכאורה יש לישוב דברי המג"א דהכא עקר הגזירה היתה על 'לא יקרא לאור הנר', שהוא לרוב ככל בני אדם, ואגב גררא אסרו לפלות את כליו, דשיף רק אצל מעוט בני

פנים דבר הלמד מדברי הפוסקים שבמקום שלא גזרו חכמים אין להתלמד מגזרותיהם ולגזר גזרות חדשות, כי לא כל המקומות שוים, ואין אתנו יודע עד מה. וכן כתב בעקרי הד"ט (או"ח סי' יא אות כא) בשם מהר"ם פרובינצאל, עין שם.

ואכן, בהגיע ספר 'יסודי ישורון' חלק ה' לידי הגאון בעל 'ציץ אליעזר', הגרא"י ולדנברג זצ"ל, הריץ אגרת לגאון המחבר, (נדפסה בשו"ת צ"א חלק י סימן כא), בה הביע תמיהתו כיצד בא המחבר לחלק מסבירא בעלמא על דברי ארי הפוסקים הרדב"ז ז"ל, ודחה קשיותיו מן הטעמים המבארים לעיל, ומסיק בסוף דבריו: ולפי עניות דעתי, לאור הדברים שבררתי, אין מקום לאסור לבעל המגיה ללמד בעלי הגהה כל שאין כלי הכתיבה לפניו, ואין לנו לגזר ולחוש לשמא ילך להביא כלי הכתיבה, דאין לנו כבגדון דידן גזרת חכמים על כף, ואם פן אין לנו לגזר גזרות מעצמנו, אלא אמרינן אדהכי והכי מידכר שהוא שבת וכנ"ל. לזאת לדעתי לית דין צריך בושש שאין כל מקום לבוא לחדש גזרות חדשות ולאסור דבר שהתירו לנו רבותינו ז"ל, והבעל מגיה שבגדונו של כת"ר בודאי מתר לו בשבת ללמד בכתבים אשר בכל ימות השבוע מגיה אותם כל שאין כלי הכתיבה מצויים ומנחים לפניו.

קריאה בשני בני אדם

ח. כל האסור לקרא לאור הנר כליל שבת, הוא דוקא באדם יחידי שקורא לאור הנר, אבל שני בני אדם שקוראים ביחד בענין אחד מתר, שאם יבוא האחד להטות הנר זכירנו חברו. ואפלו האחר אינו קורא אלא שאומר לו 'תן דעתך עלי שלא אטה את הנר' מתר. והוא תדין אם אומר בן לאשתו. ותדין בן גם בדבר הרשות וכל שכן בדבר מצוה. ואם שני בני אדם קוראים בשני ענינים כל אחד בענין אחר אסור.

ועין בשו"ת בית שְׁעָרִים (או"ח סי' של) לגאון הונגריה רבי עמרם בלום זצ"ל, שכתב לחדש: ונראה לי שאם עשה הספה באילן שנים ביחד, מתרים ביום טוב לעלות לאילן לקיים מצות ספה, כי בשלחן ערוך (או"ח סי' ערה) נפסק ששנים ביחד מתרים לקרות בליל שבת לאור הַנֵּר, שאם ישכח האחד השני זכירנו. ולכאורה קשה שאם כן יהיה מתר לשנים לרכב על גבי בהמה, שאם יבא האחד לחתך זמורה חברו זכירנו, וכו' בענין לעלות לאילן. ותרוץ המגן אברהם דדוקא בקריאה שהיא מצוה התירו ולא בדבר הרשות, ולפי זה העושה סכתו על גבי בהמה או בראש האילן, כיון דהוי מצוה לעלות בליל יום טוב לספה יהיה מתר על ידי שנים שיכנסו יחדו לספה, שאם ישכח האחד זכירנו חברו.

והעיר עליו מרן ב'חזון עובדיה' דבמחילת כבוד תורתו, נראה שאין זה נכון, שהרי אמרו בגמרא (ספ"ה כג) העושה סכתו על גבי בהמה או על גבי אילן, רבי יהודה פוסל ורבי מאיר מכשיר. מאי טעמא דר' יהודה? דכתיב 'חג הסכת תעשה לך שבועת ימים', ספ"ה הראויה לשבעה שמה ספ"ה, ספ"ה שאינה ראויה לשבעה אין שמה ספ"ה. ורבי מאיר הא נמי מדאורייתא חזיא ורבנן הוא דגזרו בה. ואם איתא הא נמי ראויה לשבעה על ידי שנים דמדכרי אהדדי שלא לחתך זמורה, אלא ודאי דלא מהני בי תרי לגזרת חכמים בבהמה ובאילן.

ועוד דאם כן נתיר לשנים לעלות על גבי אילן ביום טוב של ראש השנה להביא השופר שעל גביו, ואגן תנן (ר"ה לב, ב) שופר של ראש השנה - אין מעבירין עליו את התחום ואין חותכים אותו וכו' לא עולים באילן ולא שטים על פני המים, ולא חלקו חז"ל בזה כלל בין אחד לשנים. אלא ודאי החלוק מבאר שלא התירו חכמים בשנים אלא במצות קריאה שהיא מצות תלמוד תורה, וכשגזרו עליה בפירוט - הפה שאסר הוא הפה

אדם. וכיון שעקר הגזרה היתה על הקריאה - חשיבא גזרה על דבר מצוה, ולכן התירו בשנים, מה שאין כן בגזרת 'אין רוכבים על גבי בהמה' וכיוצא בזה - עקר הגזרה בדבר הרשות, שרוב רכיבה היא לדבר הרשות, משום הכי אף בשנים יש לגזור. ושור וראה להחיד"א במחזיק ברכה (יו"ד סי' כה סק"א), וכדבריו פתב גם במחצית השקל (סק"ה).

וסייע לדברי המגן אברהם בחדושי הריטב"א (שבת קמט, א) גבי דינא דמתניתין 'מונה אדם את אורחיו ואת פירותיו מפיו, אבל לא מן הכתב', ובגמרא שם: מאי טעמא? גזרה שמא ימחק. וכתב הריטב"א דהא דלא אמרינו הכא דבשנים ליכא גזרת שמא ימחק, כדאמרינו ששנים קורין לאור הַנֵּר דמדכרי אהדדי, ויש לומר דהכא כיון שהוא לדבר הרשות גזרו אפלו בשנים דילמא לא מדכרי אהדדי, ורק לקרות בתורה התירו בשנים דמדכרי אהדדי.

אמנם הריטב"א (שם) תרוץ עוד תרוץ, דאין הכי נמי מצי הש"ס למימר דבשנים ליכא גזרת שמא ימחק כדין קריאת שנים לאור הַנֵּר, וכן כתב בחי' הרשב"א שם דבתרי לא גזרינו שמא ימחק דכל חד וחד מדכר לחבריה, כדאמרינו בפרק קמא גבי אין קורין לאור הַנֵּר. וכן הוכיח בספר 'בן אורי' (שבת שם) מדברי הרשב"א שלא כדעת המגן אברהם בשם הב"ח, שלא התירו על ידי שנים אלא בקריאה שהיא מצוה, שהרי כתב הרשב"א דמשום שמא ימחק ליכא דתרי מדכרי אהדדי, כמו שלא גזרו בשנים לקרא לאור הַנֵּר, אלא דאף בדבר הרשות אמרינו הכי. וכן העירו עוד באחרונים.

ומיהו יש לומר דסבירא ליה להרשב"א שכיון שהדבר נעשה לכבוד אורחים חשיב נמי דבר מצוה. ושור וראה בחדושי חתם סופר שבת (שם) דכתב דלדעת מג"א איכא למימר מצות הכנסת אורחים מצוה, ומתיר בשנים.

ובספר ערוך שי (סי' ערה) כתב באופן אחר, שלא התירו בשנים דמדכרי אהדדי אלא בקריאה שעושים המצוה בשעת מעשה, והוי בעידנא של קיום המצוה, מה שאין כן במכשירי מצוה, כגון לעלות לאילן להביא שופר דלא הוי בעידנא לא מהני בשנים.

והגאון רבי יעקב פראגר זצ"ל, חתנו של המהר"ם שיק, במאמרו שבסוף שו"ת מהר"ם שיק (או"ח דף קטז, ב) כתב שלא התירו בשנים אלא לגבי תלמוד תורה, שימצאו רבים מלומדי תורה שעל ידי הגזרה דשמא יטה יתבטלו לגמרי מלמודם, וזכות למוד התורה גדול מאד דאגוני מגנא ואצולי מצלא, לכן התירו על ידי שנים, מה שאין כן בשאר מצוות. אלא שזה נסתר מדברי הרשב"א והריטב"א שהבאנו לעיל, שמתירין בשנים גם בשביל מצות הכנסת אורחים.

וכן בשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' כט) כתב דמה שחז"ל התירו לשנים לקרא ביחד, בודאי שבשאר גזרות שגזרו חז"ל אינו מועיל להתיר ע"י שני בני אדם, שהרי בודאי שאסור לשנים לרכב על גבי בהמה או לעלות לאילן, וכמו שכתב המגן אברהם. ובעל פרח צריך לומר שאין לנו לדמות גזרות חז"ל זו לזו.

הלכך גם לפי תרוץ זה, ככל התרוצים הנ"ל, אי אפשר להתיר לשנים שיעלו לאילן בשבת או ביו"ט, אפלו לצרף מצוה, ודלא כדברי הרב בית שערים הנ"ל.

קריאה על ידי שומר

ט. ואפ"ו האחר אינו קורא אלא שאומר לו 'תן דעתך עלי שלא אטה את הנר' מותר. והוא הדין אם אומר בן לאשתו.

הנה הטור (סי' ערה) כתב: וכתב בעל התרומה, אבל מי שאינו יודע כלום או אשתו לא יועיל מה שיעינו עליו, ויש מתירין, והכי מסתבר טפי שכיון שאינו טרוד בקריאה

שהתיר, והתירו מפני שחברו זכירנו. אבל כשגזרו חכמים שלא לעלות לאילן ולא לרכב על גבי בהמה - גזרו באופן כללי בדבר הרשות, ומשום 'לא פלוג' אסור גם לדבר מצוה, וממילא אין להתיר אפלו בשנים למצות שופר או סכה.

וכן מתבאר חלוק זה בברכי יוסף (סי' ערה סק"א) שאחר שהביא תרוץ המגן אברהם הנ"ל לחלק בין מצוה לרשות, כתב: ויש מי שהקשה בהא דקיימא לן בשלחן ערוך (סי' תקפו) גבי שופר של ראש השנה, אין עולים באילן ואין שטין על פני המים להביאו, ואמאי לא שרינו להביאו ע"י שנים כיון שהוא למצוה. ולא קשיא מידי, דהתם עקר הגזרה היתה כללית שאין עולים באילן ולא שטין על פני המים, הינו לדבר הרשות, וגזרו בכולל. ואף שאיזה פעם המצא ימצא למצוה - לא פלוג רבנו, הלכך אף בשנים אסור. אבל הכא הגזרה היתה על מצות הקריאה לאור הנר בפרטות, ומשום הכי התירו בשנים. ממילא גם בשנים אין להתיר לעלות ביו"ט לסכה שבראש האילן.

גם בספר בתי כנסיות (בית מנוחה דף סח ע"א) הביא את הקשיה הנ"ל, שמאחר שהתירו חז"ל לשנים לקרא לאור הנר בליל שבת (לדבר מצוה כהמגן אברהם), מדוע לא התירו לשנים לעלות לאילן להביא שופר או לולב. ותרץ באופן אחר מחלוקתנו לעיל: דגבי אין עולין באילן לא מהני שנים ביחד, שיש לחוש שזה יעקר מצד אחד וזה יעקר מצד אחר, ולא מדכרי אהדדי. אבל שנים שקוראים לאור הנר, והכל נר אחד בענין אחד, ואין שניהם מטים את הנר בבת אחת, הרי מדכרי אהדדי. וכן תרץ בספר נהר שלום (סק"ב) שבקריאה לאור הנר בענין אחד, כל אחד מהם רואה מעשיו של חברו, אבל רוכב ועולה לאילן - כל אחד פונה לעצמו, ואינו נותן לב למעשה חברו, ושמא יתלש וחברו לאו אדעתיה.

יותר יעין עליו משאם היה טרוד בקריאתו. וכתב מרן הבית יוסף דמשמע לרבנו דהא דאסר בעל התרומה בעיוני אשתו, הוא הדין לאחר, כיון שהטעם מפני שאינה יודעת, מה לי אשתו מה לי אחר. ובאמת שבספר התרומה (סי' ריט) מפירש כן, וזו לשונו: ולעיוני איש או אשה עמו מי שאין יודע כלום לא יועיל.

ובשבלי הלקט (סי' סח) נקט בשם אחיו להתיר, ואלו דבריו: כתב בעל התרומה, אם הוא קורא יחידי אסור לו לקרות בספר שמא יטה, ולא יועיל בעיוני אשתו עליו אם אינה יודעת לקרות. אבל אחי ר' בנימין נר"ו אומר שהתרומה הזאת מדמעת במקצת, שאם התרנו בשני בני אדם כשקוראים בענין אחד כל שכן כשאחד קורא והשני מעין בו ושומע, וכדברי אחי נראה בעיני, שכל שכן שאשתו זכורה להזכיר לבעלה שלא יטה, שהרי אינה טרודה לקרות. וכתב מרן הבית יוסף: ודעתי נוטה לדברי שבלי הלקט שדברים של טעם הם, ועוד שאינה אלא גזרה מדרבנן, הלכך שומעים להקל. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סי' ערה סעיף ג) שאם יש אחר עמו, אפילו אינו קורא עמו ואומר לו הקורא 'תן דעתך עלי שלא אטה' מותר.

והגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בהגהות 'חכמת שלמה' הקשה על דין זה מהגמרא (ספ"ה כו, א): "ישן אדם שנת עראי בתפליו, אבל לא שנת קבע, ליחוש שמא ירדם! - אמר רב יוסף בריה דרב עלאי: במוסר שנתו לאחרים. - מתקיף ליה רב משרשיא: ערביו ערבא צריך". ומוכח דלא מהני שאחר משמרו. באמת שבספר 'ברך משה', למהר"ם בן אדרת מאזמיר (ח' לספ"ה כא, א) תמה, דמאי פריך הש"ס, הא קיימא לן בטור ושלחן ערוך (סי' ערה) שמתגר לקרות לאור הגר כשיש אדם אחר ששומר עליו, ואמאי לא אמרינו ערבך ערבא צריך. ותרץ דנראה דדוקא בזה שהוא ישן שנת עראי גזרו שמא יבוא לשנת קבע, אבל בשומר לא גזרו.

ובספר עמק ספות (ספ"ה כו) העיר גם כן מדקיימא לן שמתגר לקרות לאור הגר אם אומר לאדם אחר תן דעתך עלי שלא אטה, ולא חיישינו פן ירדם השומר, ובספ"ה חיישינו. וכתב דאולי דוקא כשהוא ישן חיישינו פן גם השומר ישן, והוסיף דבלאו הכי אין לדמות גזרות חכמים זה לזה. ובספר 'ברכת אברהם' (להגר"א ארלנגר שליט"א) תרץ דשאני הכא שאם יראה את חברו השומר עליו ישן, אפשר לו להפסיק מלקרא.

ועוד יש לישיב על פי דברי הרב תוספת שבת (ספ"ד) דחששא דשמא יטה - חששא רחוקה היא, כיון שהשמנים והפתילות כשרים (ובהכרח דולקים יפה), ובכל זאת החמירו חכמים. אבל חששא דשמא גם חברו ישן מילתא דשכיחא היא.

ענין אחד ב' ספרים

י. יש אומרים ששנים שקוראים בענין אחד שמתגר, הינו בספר אחד, אבל בשב"ל אחד קורא בספרו - אף על פי שקוראים בענין אחד, דינם כקוראים בשני ענינים ואסור, שכן כל אחד מענין בספרו ואינו משגיח מה שחברו עושה. ויש חולקים ואומרים שאם שנים קוראים בענין אחד בשני ספרים וכל אחד נותן לב לקריאת חברו מותר, דמה לי בספר אחד מה לי בשני ספרים מאחר שנותנים דעתם זה לזה, ולדינא יש להחמיר בשקוראים לאור הגר בשני ספרים, אבל באומר אחד לחברו 'תן דעתך עלי' מותר לקרא לאור הגר אף בשני ספרים.

הנה מרן הבית יוסף כתב ששנים שקוראים בענין אחד שמתגר הינו בספר אחד, אבל כשכל אחד קורא בספרו, אף על פי שקוראים בענין אחד דינם כקוראים בשני ענינים ואסור, כי כל אחד מענין בספרו ואינו משגיח מה שחברו עושה. וכן כתב המרדכי (סי' רלו), והסמ"ג (ל"ת סה), והתרומה (סי' ריט), והסמ"ק.

וכן כתב בחדושי הר"ן (שבת יב, ב), וכן פסק הרמ"א בהגה (ס"ב).

אולם האור זרוע (ח"ב סי' לב) כתב שאם שנים קוראים בענין אחד בשני ספרים וכל אחד נותן לב לקריאת חברו מתר, דמה לי בספר אחד מה לי בשני ספרים מאחר שנותנים דעתם זה לזה. וכן משמע בספר הבתים (עמוד רעו), ומהרש"ל בספר עמודי שלמה בהגהותיו לספר הסמ"ג (הנד"מ עמוד קכא) כתב לדיק מהסמ"ג להתיר אף בשני ספרים. וכן כתב מהר"י טייב בספר ווי העמודים (סי' קב אות פג) בשם רש"ל להוכיח מדברי הסמ"ג דסבירא ליה שאפלו בשני ספרים מתר.

והרב יד המלך (פאלומבו, דף קו) כתב להוכיח שאף בשני ספרים בענין אחד שרי, דאחר שאמרו שם בגמרא דתרי שרי בענין אחד, איתא שם: ובמדורה אפלו עשרה אסור, ופרש רש"י הואיל ויושבים רחוק זה מזה אין זה מכיר כשיבא חברו להבעיר ולחתות האש. וכן פסק בשלחן ערוך (סי' ערה ס"ה), והרי עשרה אי אפשר שיהיו קוראים בספר אחד, ובהכרח דהוי עסוקים בענין אחד ואפלו בספרים הרבה, וחדית לן הגמרא דבמדורה אסור אף על פי דבגר שרי.

וכתב מהריק"ש בערך לחם שכן נהגו להקל, כשכל אחד קורא בספרו. וכן כתב המאמר מרדכי (סק"ה) אולם נראה שקשה מאד להקל נגד כל הראשונים הנ"ל. כי גם בשו"ת גאוני מזרח ומערב (סי' ס) איתא שאם שנים קוראים 'בספר אחד בענין אחד' מתר לקרא לאור הנר, משמע שבשני ספרים אסור. וכן כתב להדיא גם בחדושי הריטב"א (שבת יב) בשם התוספות, וכן נראה מלשון מרן השלחן ערוך שכתב 'שנים קוראים ביחד ובענין אחד מתר' משמע שאין להתיר כשקוראים בשני ספרים. וכן פסק בספר בן איש חי (פרישת נח סעיף יט) וכן עקר.

והנה בבאור הלכה (ערה סעיף ב) כתב: נסתפקתי באומר אחד לחברו תן דעתך עלי,

שאפשר דמהני אף בשני ענינים, והוא הדין בשני ספרים בענין אחד, ואפשר שיש להקל בעת הצורך. ונראה שיש לסמוך בזה על האור זרוע והסמ"ג וסיעתם שהתירו אף כשלומדמים בשני ספרים ולהתיר כשאומר לחברו תן דעתך עלי, ודו"ק.

אדם חשבו

יא. אדם חשבו שיוצע בעצמו בכרוך שאף פעם אינו מושיט ידו אל הנר להטות שמן לפתילה - רשאי לקרות לאור הנר.

בשבת (יב, ב) איתא: אמר רבא אם אדם חשבו הוא מתר לקרא לאור הנר. מיתבי לא יקרא לאור הנר גזרה שמא יטה, אמר רבי ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה, אמר רבי נתן קרא והטה, וכתב על פנקסו כשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה. אמר רבי אבא שאני ר' ישמעאל בן אלישע שמשים עצמו כהדיוט על דברי תורה.

והרי"ף והרא"ש כתבו גם כן את הדין שאם הוא אדם חשבו מתר, וכן פסקו רב נטרונאי גאון בתשובות החדשות (סי' פא), ובה"ג, וכן כתב המאירי (שבת יב, ב) שכתבו קצת גאוני שבימים הכפורים מתר לשליח צבור לקרות לאור הנר על במת בית הכנסת, שבאותה שעה אדם חשבו הוא ולא אתי לאטווי, ולא עוד אלא שאימת הצבור עליו. וכן פסקו להלכה עוד מן הראשונים, והטור ומרן השלחן ערוך (סי' ערה ס"ח) הביאו דין זה, שאם אדם חשבו הוא שאין דרכו בחל להטות השמן בנר מתר.

אולם מצינו שהרמב"ם והסמ"ג השמיטו דין זה, וכבר תמהו עליהם קמאי, הפנסת הגדולה, הב"ח והלחם משנה (פ"ה הל' טז) ומה שתירץ הכנה"ג דהאידינא לא שכיח אדם חשבו שאין דרכו להטות הנר, בספר משרת משה (דף נא ע"ד) כתב לדחותו, דודאי לא ימנע דאיכא בין עם בני ישראל כמה וכמה חשובים ונשיאים כן ירבו.

להטות. אמר: כמה גדולים דברי חכמים, שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר!

וצריך באור מה חדש לנו רבי ישמעאל בדבריו האחרונים.

באור נפלא מקבל בזה משם הגר"א, וכפי שהיטיב לנסח זאת בספר דברי אליהו (להגר"א גורדון מו"צ בוילנא, ח"ב דף טז, ב):

הנה לכל מצוה ומצוה יש ב' טעמים, האחד על דרך הפשט, מה שכתוב בתורה טעמה, והב' הוא הטעם אשר לא כתוב בתורה, כי הוא נסתר ונעלם. ממילא אף אם הטעם הפשוט בטל, הטעם שעל דרך הסוד נשאר קיים. והנה י"ח דברים שגזרו עליהם חכמים, אף כי ישנם כמה דברים שבטל הטעם - אסורו במקומו עומד, כגון חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו אסור שמא ערב בו חלב טמא, ואפלו עכשו שאין דבר טמא מצוי בינינו - מכל מקום אסור, והוא מן הטעם הנסתר.

וזהו שנכשל אדון כל החכמים שלמה המלך ע"ה בלקחו נשים הרבה, ואמר (עי' סנהדרין כא, ב): אני ארבה ולא יסירו את לבבי, כי זהו הטעם מה שאסרה תורה למלך להרבות נשים 'פן יסור לבבו', והחכם מכל אדם נשען על בינתו וחכמתו מכל האדם אשר על פני האדמה, ועל פן ה"ה סבור שלא יכשל בדבר זה. והראו לו מן השמים אשר לבד הטעם הפשוט יש עוד טעם שהוא על דרך הסוד והנעלם, ועל פן נכשל גם בטעם הפשוט.

והנה בברייתא (שבת יב, א) איתא: "ולא יקרא לאור הנר שמא יטה", ומפני כן רבי ישמעאל קרא ובקש להטות, שכן ה"ה סבור דהטעם שמבאר שאסור לקרות לאור הנר 'שמא יטה' הוא הטעם ואין בלתו, ועל כן אמר בגדל לבבו 'אני אקרא ולא אטה', ולכן כמעט נכשל בה, שכן הראו לו מן השמים אשר

אולם בספר הבתים (עמוד רעו) כתב שטעמו של הרמב"ם הוא מפני שמצאנו לרבי ישמעאל בן אלישע שאמר אני אקרא ולא אטה וקרא והטה, מפני שמשים עצמו כהדיוט על דברי תורה, לכן לא כתב הרמב"ם דין זה. ומרן החיד"א בברכי יוסף (סק"ג) הוסיף בה דברים שאף שמצד הדין הוא דין אמת שאדם חשוב מתר לקרות, וכמו שפסק מרן בשלחן ערוך, מכל מקום כיון דזימנין אשכחן שאדם חשוב משים עצמו כהדיוט על דברי תורה כמו רבי ישמעאל, לאו מילתא פסיקתא היא דאדם חשוב מתר, ומשום הכי השמיטו. ושוב מצא כדבריו בספר הבתים (שהיה עוד בכתיב), עין שם. וכן כתב מהר"ש העלמא בספר מרכבת המשנה (שבת ה, יח), וכיוצא בזה כתב הרב משרת משה הנ"ל, ובספר תועפות ראם על ספר יראים (סוף אות קסט).

ובאמת שרבנו חננאל (שבת יב) הנדפס בגליון דפוס וילנא פסק שאפלו אדם חשוב אסור, וכן בספר העתים (עמ' רכב) כתב שאפ"ל אם הוא אדם חשוב אסור 'ממעשה דר' ישמעאל'. וצ"ו לדברי רבנו חננאל בזה.

והב"ח כתב שאין לנו לחלק בין חשוב לאינו חשוב, שאין אנו בקיאים לומר מי הוא אדם חשוב. [אולם בספר ברכת דוד (או"ח סי' ערה) כתב לדחות דברי הבית חדש], וכן המהרש"ל בהגהות הטור כתב להחמיר בזה, וכן נקיט להלכה בשו"ר כנסת הגדולה (הגב"י אות ב), וכן כתב הפמ"ג (מש"ז אות ה)

ומכל מקום נראה שהסומך על כל הפוסקים ומרן שהתירו - שפיר עבד, וכן כתב בספר יוסף עליכם (הביאו בס' חיים לראש דף מח, ב), וכן כתב בשו"ת זכר יהוסף (ס"ס צב).

התפעלותו של רבי ישמעאל

ואגב דאירינן בהכי, נבאר מה דאיתא שם בגמרא: אמר רבי ישמעאל בן אלישע: אני אקרא ולא אטה. פעם אחת קרא ובקש

לבד הטעם שמבאר בגמרא ישנו טעם נעלם ונסתר. וזהו שאמר: "כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים לא יקרא לאור הגר!" רוצה לומר לשון המשנה שאמרה 'לא יקרא לאור הגר' ולא כתבה טעם, ולכן לא נכשל בה שום אדם, כי איננו יודע למה אסרו, אבל כאשר כתוב בה הטעם 'שמא יטה' - ירהיב אדם עז בנפשו לאמר אני אקרא ולא אטה.

וכעין זה כתב מהרי"ץ חיות בהגהותיו משם הגר"א.

דין תשב"ר

יב. תינוקות של בית רבן - מתר להם לקרות בליל שבת לאור הגר, אפילו שלא בפני רבן, מפני שאימת רבם עליהם.

כן כתב הרשב"א בחדושו (שבת יב, ב) שאפי' אין רבם עומד על גביהם מתר. וכתב הט"ז (סק"ז) שמשמע מדברי השלחן ערוך שאף שלא בפני רבם מתר כדברי הרשב"א, וכן כתבו הב"ח והמג"א (סק"ז) וכן דעת המקור חיים (שם), וכן פסק בשלחן ערוך הגר"ז (סק"ז).

קריאת 'במה מדליקין' ושאר פרקי שבת

יג. מתר לקרא פרק 'במה מדליקין' לאור הגר, והינו גם בגמרא ומפרשים העוסקים בעניני אסור הטית הגר, אבל שאר פרקי משנה דשבת אין להתיר.

כן כתב הטור (סי' רעה) בשם ספר המצות, שמתר לקרא לאור הגר 'במה מדליקין', שהרי הוא מזכיר אסור שבת, ואיך ישכח ויטה הגר. והובא להלכה בשלחן ערוך (שם ס"ז). ומשמע דדוקא 'במה מדליקין' שרי לקרא לאור הגר, ששם נזכר עניני אסור הדלקה ואיך ישכח ויזליק, אבל שאר הלכות שבת לא וכן מבאר באחרונים.

ועין להרב בית מנוחה (דף עט) שנסתפק אם הוא הדין לשאר פרקי שבת שמזכיר בהם אסורי שבת, או שמא דוקא פרק במה מדליקין דמירי באסור הטית הגר בשבת משמנים ופתילות שאסור להדליק בהם לגרות שבת, מה שאין כן שאר פרקי שבת, ומסקנתו שם להתיר גם בשאר פרקי שבת, אלא שהפוסקים תפסו פרק במה מדליקין לפי שפרק זה הקבע כחובה לאמרו בתפלת ערבית. וכבר כתב על זה הגר"ח פלאגי בספר כף החיים (סי' ל אות יח): ולי נראה שאין מקום להסתפק כלל בזה, וכשוט דשרי, וכן מבאר להדיא בכמה מחברים, וזו אינה צריכה לפנים. וכן כתב בשו"ת חתן סופר (ס"ס קכה) וכן דעת עוד אחרונים ופוסקים שגם בשאר פרקי שבת מתר.

ולכאורה יש להעיר מלשון ההגהות מימוני (שבת פ"ה אות ט): ולקרות פרק במה מדליקין לאור הגר נראה דשרי, שהרי נזכר ושונה בו דיני גרות שבת, ואיך ישכח, עד כאן. ומשמע שבשאר פרקי שבת אין להתיר. ובארחות חיים הל' שבת (אות קצט דף מט ע"ד) כתב: ומכל מקום לומר במה מדליקין במחזור נראה שמתר לאור הגר, שהרי הוא מזכיר אסור שבת ואיך ישכח, ויש אומרים שהוא הדין בכל ענין שמזכיר בו אסור שבת שמתר, עד כאן. ונראה שלסברא ראשונה לא התר אלא במה מדליקין, וכדברי ההגהות מימוני. וכן פס' בפשיטות המשנה ברוה (ס"ק טז): משמע דדוקא במה מדליקין ששם נזכר ענין אסור הדלקה בשבת, ואיך ישכח ויזליק, אבל שאר הלכות שבת לא. וכן כתב בערוך השלחן (סקי"ד), וכן כתב בתפארת ישראל (פ"ק דשבת אות ל).

וכן הוא בהגהות 'פעלת שכיר' [להג' רבי יששכר בער זקן ההוראה בוילנא] על המעשה רב (סי' קטו), ודיק כן מלשון השלחן ערוך, וכתב שאין לומר שהוא הדין לשאר פרקי שבת ונקט מרו 'במה מדליקין' דהוי

בו אסורי גרות שבת, ורק היש אומרים באו להוסיף להתיר גם בשאר פרקי שבת. והטור ומרן השלחן ערוך תפסו כסברא קמייטא, ולא התירו אלא פרק במה מדליקין, ומה שאמרו שמזכיר אסור שבת הינו אסור הטית הגר והדלקה, אבל שאר פרקי שבת שאין בהם דיני הטית הגר לא התר לקרות בהם כלל.

והוסיף הרב פתח הדביר על זה שכן יש לתמה על מה שכתב הגר"ח פלאג'י ב'כף החיים' להתיר בפשיטות, ובמחילת כבוד תורתו לא ידעתי מאי פשיטותיה דמר דשרי, מאחר שמדברי הטור ומרן דנקטי כסברא קמייטא של הארחות חיים מוכח שאין להתיר אלא פרק במה מדליקין.

[ובארחות חיים מלוניל הנדפס מחדש (בהוצאת מכון תורני אור עציון מכון ירושלים תשנ"ו) מתוך ארבעה כתבי יד שונים, איתא (בעמוד פה): ומכל מקום מתר לומר מתוך המחזור 'במה מדליקין' שהרי מזכיר אסור שבת, עד כאן לשונו. ודברי היש אומרים 'שהוא הדין בכל ענין שנזכר בו שבת' דאיתא בארחות חיים הישן שלפנינו, ליתא התם כלל. ונראה שהיא נסחא נכונה, כי גם בספר הפל בו (סימן לא דף לג ע"ג) איתא דוקא כלשון הזה ותו לא מידי. לפי זה מוכח שכן הוא העקר, ולא כסברת היש אומרים.]

ועין בספר קציני ארץ להרה"ג ר' יעקב קצין ז"ל (סי' טו עמוד נח) ושם העלה כן לאסור בשאר פרקי שבת, וכן עקר.

ודע דמה שפסקו הטור ומרן השלחן ערוך להתיר ללמד פרק 'במה מדליקין' לאור הגר, הינו גם עם המפרשים שלו, וכמו שכתב הרב מאמר מרדכי (סק"י), והרב תורת שבת (סק"י). ונראה שהוא הדין גם לגמרא שלהם עם המפרשים, וכן כתב בספר זכרון סופרים על השלחן ערוך (סי' ערה).

מילתא דשכיחא, שרגילים לקרות פרק זה בכל ליל שבת, שאם כן מאי איריא דמשום שהוא מזכיר אסור שבת, תיפוק ליה דבלאו הכי שרי דהוי כעין ההגדה בליל פסח שחל בשבת, דשרי משום ששגורה קצת בפי כל, והוי כעין ראשי פרקים, והכי נמי פרק במה מדליקין - אלא ודאי דהא דתלי טעמא במה שמזכיר אסורי שבת הוא אפלו במקום שאין רגילים לקרות במה מדליקין בכל ליל שבת, ורק משום שמזכיר בו אסור גר שבת לא יבא לידי הטית הגר, וכמו שכתב הגר"א שמקורו בפסחים (יא, ב) "הוא עצמו מחזר אחריו לשרפו, מיכל קא אכיל ליה?", אבל משום שמזכיר שאר אסורי שבת במשנה או בפוסקים, כיון שאין להם שיכות לאסור הטית הגר - אכתי אינו זכור שלא להטות הגר, ויש ללמד לשונות הפוסקים הסתומים בזה מן המפרש בהגהות מ'מוני הנ"ל בלשון 'שהרי נזכר ושונה דיני גרות שבת ואיך ישכח', ומוכח דשאר פרקי שבת אסור.

ובשו"ת שואל ומשיב (מאזוז חיו"ד סי' סח) בתשובת מהר"ש מאזוז, הביא דברי המשנה ברורה שאוסר בשאר פרקי שבת, ושכן כתב בפעלת שכיר על מעשה רב, וסיים: ומכל מקום נראה שדברי הארחות חיים מכריעים נגד כל האחרונים האוסרים בשאר פרקי שבת. ונמשך אחריו רבו מהר"א הכהן.

ובאמת שאין שום הכרע מדברי הארחות חיים, כי אדרבה בסברא הראשונה כתב להחמיר. ובספר פתח הדביר (סי' ערה דף קב סע"א) אחר שהביא דברי הרב בית מנוחה שכתב להתיר גם בשאר פרקי שבת, כתב עליו: אבל שמעתי מפי קדוש הרב המבדק וכו' כמהר"ר רפאל יצחק ישראל אב"ד רוז'יס שתמה טובא על הרב בית מנוחה, דאשתמיט מיניה דברי הארחות חיים הל' שבת, ומדברי היש אומרים' נשמע דלסברא קמייטא אין להתיר אלא לפרק במה מדליקין שמזכירים

יום הכפורים

יד. ביום הכפורים, אף שאין התפלה שגורה בפיו - מתר לקרא במחזורים או בתהלים לאור הנר, שהרי אימת יום הכפורים עליהם ולא יבואו להטות.

כן כתב בספר התרומה (סי' ריט), וכן כתבו המאירי והריטב"א, וכן כתב בתשובת גאון שהובאה בספר העתים (עמוד רכב), שמונהגם היה שנוקבצים אנשים רבים בכל ליל יום הכפורים וקוראים תהלים לאור העששית.

ובספר יראים השלם (סי' עדר עמוד קמה) כתב: ושליח צבור בליל יום הכפורים מתר לו לקרא לאור הנר, כי באותה שעה הוא נוהג בעצמו כאדם חשוב, ועוד שאימת שכניה וצבור עליו. וכתב בספר 'סביב ליראיו' על היראים (סי' קב אות ט) לכאורה היה נראה מדברי היראים שדוקא שליח צבור מתר מטעם אימת צבור ושכינה, מיהו בהגהות מימוני (פ"ה דשבת אות ס) כתב שביום הכפורים מתר לקרא יחיד לאור הנר, שכל אדם הוי אז כאדם חשוב שאין דרכו להטות מפני שיום סליחה הוא ואימת היום עליו, וכן מוכח מדברי היראים עצמו שהביא שם ראיה לדינו מהתינוקות שקוראים לאור הנר שאימת רבן עליהן, אלמא דאכלו ביחידים שרי. וכן כתב בספר מחזור ויטרי (עמוד כג) שביום הכפורים מתר לכל אחד לבדו לומר סליחות לאור הנר אף ביחיד, וכן המנהג מפני שהוא יום כפרה ואימת יום הכפורים עליו. כן כתב בשבלי הלקט (סי' סח) בשם בעל התרומה (סי' ריט), וכן כתב הטור (סי' ערה) בשם בעל התרומות, וכן הוא בש"ע (שם סעיף ח').

וכתב הרב שם חדש (הלכות יום הכפורים דף עב) דמשמע מדברי הפוסקים שדוקא בסדר התפלה והסליחות התירו לקרא לאור הנר, אבל ללמד משנה או גמרא או תהלים - אסור, כי לא שיק לומר אימת יום הכפורים

עליו אלא באמרו סדר תפלה וסליחות, ולכן טוב להזהר מלקרות יחיד בספר תהלים בליל יום הכפורים, והמקל לא הפסיד. וכתב על זה הפתח הדביר (סי' ערה סק"י) ואני אומר שהמקל הפסיד, כי מעשה שהיה בזמננו שאחר שהלכו הצבור לביתם אחר התפלה נשאר אדם יחיד ועסק בתהלים כל הלילה, ושכח והטה את הנר בשוגג, הגם שהיו שם בני אדם אחרים אלא שהיו רחוקים ממנו, שמע מינה דלא אמרינן דאימת יום הכפורים עליו אלא לענין התפלה וסליחות.

אבל מלשון הארחות חיים (הל' שבת אות קצט) שכתב שכשם שתשב"ר קורים לאור הנר מפני שאימת רבן עליהם, כן ביום הכפורים קוראים ביחיד לאור הנר לפי שאימת יום הכפורים עליהם ומת, וכן הלשון בספר כל בו (סי' לא דף לג ע"ג), משמע שגם כל למוד יחיד לאור הנר בליל יום הכפורים מתר. וממה שארעה פעם אחת תקלה לאחד שנכשל בזה אין לאסור על הכל. ובכף החיים (אות כח) כתב דנראה שזה שהטה - מפני שלא היה רגיל באמירת תהלים, אבל למי שרגיל באמירת תהלים שרי, אף בלמוד משנה ושאר ענינים יש להחמיר לבד ממשנת יום הכפורים, דכיון שמזכיר בה יום הכפורים לא חיישינן שמא ישכח ויטה. ולהאמור המקל אף בלמוד בענינים אחרים לא הפסיד.

ראש השנה שחל להיות בשבת

טו. ראש השנה שחל להיות בשבת - יש אומרים שמתר להתפלל לאור הנר אף אם אין התפלה שגורה בפיו, דאימת יום הדין עליו, ויש חולקים. ונראה להלכה שאין להקל אלא אם כן בשנים שקוראים בענין אחד או שיעמיד שומר.

הנה מצד הסברא נראה שלא אמרו כן אלא ביום הכפורים שאימת יום הכפורים עליו, ואין לה בו אלא חדושו, אבל בליל ראש

כתב מרן בשו"ע (סי' רעה ס"ט): ליל פסח שחל להיות בשבת מתר לקרות ההגדה בספר, משום דהוי כעין ראשי פרקים, שאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו קצת. וכתב הפרי מגדים (משבצות זקב סק"ח) והובא להלכה במשנה ברורה (ס"ק יז) שאם הוא עם הארץ שלא למד מעולם, ואין ההגדה שגורה בפיו ככל בלי ספר, ואין לו שום אדם שיבקשהו שיתן דעתו עליו שלא יטה - מכל מקום אפשר גם כן שיש להקל, שלא לבטל מצות ההגדה שהיא מצוה מן התורה אפי' אין לו אלא גר שמן.

ולכאורה יש להביא ראיה לזה מדברי שבלי הלקט (סי' סד) אשר ממנו מקור דברי השו"ע, שתמה בשם אחיו רבי בנימין על דברי בעל התרומה שאסר, דלכאורה מה יעשה? תבטל מצות והגדת לבגד משום ספק שמא יטה? ועוד וכו' הוי כעין ראשי פרקים שאין עם הארץ בעולם שלא תהא קצת שגורה בפיו. ומוכח מהטעם הראשון דלא דחינן מצות עשה של תורה משום הספק דשמא יטה.

אבל בספר התרומה (סי' ריט) כתב בסתם שליל פסח שחל בשבת לא יקרא ההגדה יחידי אלא קורא אחר עמו בספרו, וכן כתב המרדכי (פ"ב סי' רלה), ובמחזור ויטרי (עמוד קכג סי' ז) כתב שבלי פסח שחל בשבת אם הוא יחידי אסור לקרות ההגדה בספר, ולא יועיל בעיוני אשתו עמו. ובחדושי הריטב"א (שבת יב, ב) כתב: ובהגדה של ליל פסח שחל בשבת אין קוראים בשני ספרים אלא למי שרגיל בה, שאינו אלא כמסדר ראשי פרשיות. וכן כתב היעב"ץ בסדורו עמודי שמ"ם, דמי שאינו בקי אסור, שהעמידו דבריהם אף בשל תורה בשב ואל תעשה, וזה הפך משמעות דברי שבלי הלקט הנ"ל.

ולפי דעת הראשונים שהובאו בשו"ת חזון עובדיה (ריש סי' יט) שיוצאין ידי חובה מן התורה בקדוש כשאומר 'זכר ליציאת מצרים'

השנה שחל בשבת יש לומר דלא אמרינן דאימת יום הדין עליו ולא תישינן שמא יטה, כי יש לחלק בזה בין אימת יום הכפורים לאימת ראש השנה.

איברא דהמהריק"ש בהגהות 'ערך לחם' (סי' ערה) כתב על דברי מרן שמתר לקרות לאור הגר ביום הכפורים שאימת יום הכפורים עליו: שכן נוהגים גם בליל ראש השנה שחל בשבת. וכן כתב בשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קס) שהנוהגים ללמד משניות ראש השנה בליל ראש השנה רשאים לעשות כן גם בר"ה שחל בשבת, דאימת ר"ה עליו, ודמי ליום הכפורים דאמרינן אימת יום הכפורים. וכן כתב הגר"ח פלאגי' בספר רוח חיים (סי' תקצח סק"ב).

אבל בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' סו אות ג) כתב בדבר קריאת משניות מסכת ראש השנה לאור הגר בליל ראש השנה שחל בשבת: לדידי לא ברור לי להשוות דין ראש השנה ליום הכפורים, ואין לדמות אימת ראש השנה לאימת יום הכפורים. וכן נראה בשו"ת שיח יצחק (סי' קמז). ונראה להלכה שאין להקל אלא אם כן בשנים שקוראים בענין אחד.

לענין קריאת ההגדה בליל פסח שחל בשבת, סתם יהודי אי אפשר שלא תהיה ההגדה שגורה בפיו, ולכן יוכל להביט בספר ההגדה לאור הגר ולקרא בה ראשי פרקים, ואין לחוש שמא יטה. אבל אם לא למד תורה מעולם ואינו יודע מההגדה כולל, אם יש אחר עמו ואפלו אם אשתו עמו יאמר להם שישומו עיניהם עליו שלא ישכח ויטה את הגר. ואם אין איש בבית זולתו - יש אומרים שאינו רשאי לקרא את ההגדה לאור הגר שמא יטה את הגר, ויש כח ביד חכמים לעקר מצות התורה של והגדת לבגד בשב ואל תעשה, ויש מתירים. ועל כל פנים בזמן הזה שיש אור החשמל מתר לקרות ההגדה בכל ענין, אף שיש בחדר גר שמן וכדומה.

באמירה ולא בהבטה, מכל מקום החק יעקב (סק"ג) כתב להשיב על מהרי"ו בזה. ובשו"ת אגרות הרמ"ז (סי' יג) כתב אם חל ליל פסח בשבת פשיטא לי שאם הוא יחידי אסור לו לקרות הגדה לאור הנר. אמנם בזמננו דאיכא אור חשמל - נראה דאין מקום לחוש להחמיר.

תפלות השגורות בפיו

טז. מה שאסרו לקרא לאור הנר בליל שבת, הוא הנקרא קריאה שאין אדם רגיל בה ואינה שגורה בפיו, אבל כל קריאה שאדם רגיל בה ושגורה בפיו ואינו צריך להסתכל בספר אלא ראשי פרקים, כמו מזמורי תהלים למי שרגיל בהם או פרקי שיר השירים למי שרגיל בהם, מותר לקרא אותם לאור הנר, אף שהוא יחידי.

בדיקת בגדים

יז. בגדים שדומים זה לזה וצריכים עיני רב להבחין ביניהם בין אם הם ששו או של חברו, אסור לבדוק לאור הנר שמא יטה (שלחן ערוך סי' ערה סעיף יא).

הפשטת התינוקות

יח. מפני כבוד נרות שבת, אין להפשיט בגדי התינוקות הקטנים, ולהותירם ערמים בפני הנרות. (רמ"א בהנה"ס ס"ח רעה).

- אין צריך לומר שהוא משום שהעמידו חכמים דבריהם בשב ואל תעשה, אלא משום דהוי מדרבנן, שכבר יצא ידי חובה מן התורה בקדוש. ונראה שזוהי דעת בעל התרומה. אך עדין איכא מצות 'והגדת לבנך' ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים'.

ועי' בתשובת הרשב"א (סימן רמ) שכתב: ומה שאמרת בלילי הפסח שחל להיות בשבת שאסור לקרות ההגדה יחידי מתוך הספר, גזרה שמא יטה - בטוב אמרת, ומכל מקום אלו היה יודע לקרות בהבטה ראשי פרקים נראה שמתר כמו שהתירו לסדר ראשי פרשיות. וכן כתב בארחות חיים הלכות ליל הפסח בשם הרשב"א. וכן כתב מהרי"ו (סי' קצג): כשיבא פסח בשבת אל יאמר ההגדה ביחידי שאין קורין יחידי לאור הנר. והפנסת הגדולה בספר 'פסח מעבין' (אות רנו - רנז) כתב שאם יש לו אשה שיודעת לקרא תקרא עמו, ואם אינה יודעת לקרא לא יקרא, ואם יש עמו חבר עם הארץ יאמר להם הסתכלו בי שלא אטה.

ומה שסתמו מהרי"ו והפסח מעבין את דבריהם לאסור לקרוא יחידי לכולי עלמא, נראה דלאו מילתא פסיקתא היא, אלא העקר כמו שפסק מרן בשו"ע הנ"ל. ואף שהחק יוסף (סי' תעג סק"ג) כתב שנראה לו כדברי מהרי"ו, דהאי דנא איכא דלא ידע כלל לא

דברי חזוק והתעוררות לפרשת מקץ

התבררו כפרות רעות מראה ודקות בשר, הכל היה דמיון כוזב.

נתן היה לחשב שמעת שנתגלה קלונו של היצר הרע, הוא ישקט על שמריו ויצטנף בפנתו מבושה, אבל לא ולא, מיד הוא תר אחר פתוי ודמיון אחר, "ויישן ויחלם שנית", אז היה פרות עכשו שבלים, מבטיח במלא פה שבלים בריאות וטובות, "מה יהיה אתך?" הוא סוגט באדם, "עוד מעט תזדקן, מאיפה תתפרנס? אתה חיב להכין בימי הצעירות עבור ימי הזקנה", "שבע שבלים עלות בקנה אחד בריאות וטבות", "אולם בסופו - והנה שבע שבלים דקות ושדופת קדים צמחות אחריהן, ותבלענה השבלים הדקות את שבע השבלים הבריאות והמלאות", שוב התברר שהכל הכל ורעות רוח.

ואז בא היצר הטוב, ופותר את החלום: "ויאמר יוסף... חלום... אחד הוא", הכל חלום אחד, אחיזת עינים מהתחלה ועד סוף, "שבע פרות הטבת שבע שנים הנה ושבע השבלים הטבת שבע שנים הנה חלום אחד הוא", ואדרבה כל המציאות האמתית של תענוגי העולם הזה היא "שבע הפרות הרקות והרעות... ושבע השבלים הרקות שדפות הקדים יהיו שבע שני רעב", אל תתבלבל, אל תהפך את היוצרות!

ומהו המבט האמיתי? ממשיך היצר הטוב ואומר: "הנה שבע שנים באות שבע גדול בכל ארץ מצרים", שבעים שנות חייך הן 'שנות שבע' בהן באפשרותך לקנות תורה ומצוות עבור שני הרעב, כי 'במתים חפשי', וכיון שמת אדם - אינו יכול להוסיף ולו מצוה אחת, מה ששם באמתחתו בעולם הזה - הוא לבד ישמש אותו כמזון בשנות הרעב, 'כל קדשיו לו יהיו', 'וקמו שבע שני רעב אחריהן ונשכח כל השבע בארץ מצרים וכלה

ונסים את השעור, במעט דברי תורה וחזוק מעניינא דיומא, שבת פרשת מקץ שאנו מצויים בה כעת.

ויקץ... והנה חלום!

"ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר" (בראשית מא, א)

יש לבאר על דרך מוסר, שרמזה לנו התורה טיב תחבולותיו של היצר הרע, אשר אחת מהתמחיותיו הגדולות, היא לשבש את דעתו האדם, להכניס אותו ללחץ ודמיונות כוזב, כביכול אם לא יפיק רצון יצרו - עוד רגע יחרב עולמו בעדו, מריץ אותו מהכא להתם בחפוש אחר פרנסה, נכסים וממון, העקר - שישכח מטרת בואו לעולם. אכן כאשר מגיע האדם לעת דמדומים, מוכן ומזמן לו הרגע, בו יפקחו עיניו ויבין כיצד הונה אותו מנגל זה, יקלט איך האכיל אותו בדמיונות, חלומות שוא, עורבא פרח, לא דבים ולא יער, וייקץ... והנה חלום.

וזאת נרמז באמרו: "ויהי מקץ שנתים ימים", ויהי - לשון צער, מקץ רב שנותיו של אדם, כשרק ימים ספורים נותרו לו בהאי עלמא, "ופרעה חלם", פרעה לשון גלוי (עו ראב"ע במדבר ה, יח), יגלה האדם שהכל היה חלום. וכיצד פועל היצר הרע על לבו של אדם? "והנה מן היאר", מראה לו בעיני רוחו "שבע פרות יפות מראה ובריאת בשר", מציר לו בצבעים חיים איזה אשר וספוק יגיע לו אם יתאמץ להשיג תענוגות העולם הזה, אולם בפעל "והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן מן היאר רעות מראה ודקות בשר... ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר את שבע הפרות יפת המראה והבריאת", סופם של דברים רק עמל וכאב לב מנת חלקו, הרה עמל וילד אנו, הפרות השמנות שהבטחו לו

את העצה, שפן הדבר בער בעצמותיו, והוא קרא בגרון נחר: אל תנהגו בטפשות! נגזר עליכם שפע, 'שבע שנות שבע', אל לכם להנות ממנו ללא חשבון ובשני הרעב לא יותר כלום, אלא נהגו בחכמה! תשמרו את השפע עבור כלכלתכם בימי הרעב. ובדיוק כן גדולי ישראל אבירי המוסר קורים לאדם, לנהג עם משאביו בחכמה ובשום שכל.

הקפדת השבטים בכבוד אב

והנה לאחר שהשבטים הקדושים שבו בפחי נפש לבית אביהם, מצידים בדרישת יוסף אדוני הארץ להביא את אחיהם בנימין, מסרב יעקב ליתן את בנימין, באמרו "לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראוהו אסון בדרך אשר תלכו בה והורדתם את שיבתי ביגון שאולה", ובהמשך מספר (בראשית מג): "והרעב כבד בארץ: ויהי כאשר כלו לאכל את השבר אשר הביאו ממצרים ויאמר אליהם אביהם שבו שברו לנו מעט אכל: ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנו... כי לולא התמהמהנו כי עתה שבנו זה פעמים".

ולכאורה קשה, מדוע רק עכשו טענו כן, הנה ראוי שיעוד קדם לכן יסבירו לאביהם שחבל לחכות לרגע האחרון שיגמר האכל, כפי שאמרו עתה "כי לולא התמהמהנו כי עתה שבנו זה פעמים".

מבאר רבנו בחיי בשם רבנו חננאל ז"ל: למדך הכתוב שדחקו עצמן במאכל ולא הטיחו דברים כלפי אביהם עד שנתרצה מעצמו, לפי שכבוד גדול היו נוהגים בו". השבטים הקדושים כל כך היו אוהבים במצות כבוד אב, לא הרהיבו עז לעזב את אביהם הזקן שנית, לכן שתקו ולא דברו מלה, כשהם מצטמצמים במאכל ובמשתה, ורק כאשר הוא בקש מהם - נעתרו לילך.

הרעב את הארץ: ולא ידע השבע בארץ מפני הרעב ההוא אחרי כן כי כבד הוא מאד". וכמאמר מר עוקבא לפני פטירתו: "זוודאי קלילי ואורחא רחיקתא" (צידה קלה הכינתי לדרך רחוקה שאני יוצא לה, רש"י).

ונשאלת השאלה, איך יפעל האדם להשיג את המזון האמתי לחיי הנצח? מציע היצר הטוב "ויפקד פקדים על הארץ וחמש את ארץ מצרים בשבע שני השבע", הפקידים אלו צדיקי הדור, המורים לו הדרך, מכים על קדקדו, וגוזרים בעדו לבל יסחף לענייני העולם הזה, ויקדש כל ימיו לעבודת קונו, "ויקבצו את כל אכל השנים הטבת הבאת האלה ויצברו בר... אכל בערים ושמרו: והיה האכל לפקדון לארץ לשבע שני הרעב אשר תהיין".

ומספר שפעם הלך הבעל שם טוב הקדוש בלויית תלמידיו, והנה הם רואים דכס יפה תאר, הדור בלבשו, רוכב על סוס אביר ואצילי, כאשר כלו מנפח ומדשן ענג מחשיבות עצמית. אמר הבעש"ט: דעו לכם, שבהנאה טפשית זו - מאבד אותו דכס גדלה הרבה, שפן דרך כוכב מערכתו להיות מלך ואדון על הארץ, ולהתענג מגדלת המלכות, אולם הוא ממיר אותו תענוג והנאה בהתנהגות של גנוני כבוד, ולכן לא יזכה לזה.

ומזה ראוי ללמד מוסר, שפעמים נגזר על האדם להנות ולהתענג, ובודאי תתקיים בו גזרה זו - אולם עליו לנתב ולכונן אותה הנאה להתענג על ה', ולא ימירנה בהנאות כזביות של עולם הזה, וכאשר יגיע לעולם הבא - נמצא ריקן מכלום.

ומוכן לפי זה, שיוסף הצדיק הלא לא נתבקש לתת עצה כיצד יש לנהג, אלא רק לפתור את החלום, אולם הוא מעצמו ומזמתו נתן

כבוד אם שהציל מגויס

מספר אודות בעל המופת המפרסם, הצדיק רבי אברהם מתתיהו משטפנשט זיע"א, שבאחת הפעמים הגיע לפניו יהודי רחוק משמירת תורה ומצוות, הנמנה על חוגי המשפילים, ובפיו בקשה: קבלתי לאחרונה צו גיוס לצבא הרומני, ושמעתי כי מסגלת ברכת הצדיק להושיעני שלא אאלץ להתיצב.

שאל אותו הצדיק: בני, מדוע אינך חפץ להתגייס, כלום חושש אתה מלהתגעל בנבלות וטרפות? או לחלופין מחלול שבת?

ויען המשפיל בשלילה, הוא הבהיר לצדיק שבין כה נהג להתגעל בנבלות וטרפות, ואף אינו נמנע מחלול שבת, אולם אם זקנה יש לו, שאלו יתגייס לצבא - לא יהיה מי שיטפל בה.

התרגש הצדיק, הניח את ידו של המתבולל על לוח לבו הטהור, ואמר: אה, יש מצות כבוד הורים לפנינו, אני מבטיח לך שתצא מכל הענין...

ואכן כך הוה, ביום המיעד הופיע אותו מתבולל לפני קצין הגיוס, ומשום מה לא מצא חן בעיניו, הלה הוציא לו תעודת שחרור במקום, ופטרו לביתו.

במה הארכת ימים?

לפני כמה שנים הסתלק לבית עולמו אחד מזקני ירושלים עיר הקדש, הרב החסיד רבי אברהם בלט זצ"ל, הוא האריך ימים ושנים ונפטר בשם טוב ובשיבה טובה בהיותו למעלה מגיל מאה.

מספר הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א: כשהגעתי לנחום אבלים בימי השבעה, ספר לי בנו יבדל לחיים, שהיה אביו נוחו עדן אומר ומפרש טעם זכה לאריכות ימים ושיבה טובה, כי בהיותו עוד ברוסיה, טרם עלה לארץ הקדש, היה בבעלותו מפעל גדול,

שהוה משענת תעסוקתית ליהודים רבים, ולרבי אברהם היו באותה עת הורים זקנים, שהיה חפץ להחזיקם ולכלכלם בכבוד והדר, כראוי למצוה יקרה וחביבה זו. לפיכך לאחר שהקים את המפעל הענקי, העניק לאביו ולאמו תאר 'נשיאי המפעל', והעמיד עבורם 'משדד' מפאר ומיחד, והיו הם האחראים הבלעדיים על כל ההמחאות שיצאו ממשדדי המפעל, ורק הם היו 'מרשי חתימה' על ההמחאות - ובכך נטע בהם הרגשה טובה מאד, שחשו כמו 'בעלי בתים' של המפעל... וכך כלכלם כל שנות זקנותם ברוח ובכבוד, באפו שכל עובדי המפעל היו סבורים באמת ובתמים שאלו הם בעלי המפעל... וכל זאת עשה רק משום כבודם של אביו ואמו! והרי להדיא מבטיח הכתוב (דברים ה, טז): "כבוד את אביך ואת אמך... למען יאריך ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך!"

תחת גשם שוטף

להרה"ג רבי יהושע גויבירט זצ"ל, מן הרבנים החשובים בשכונת 'בית וגן' הירושלמית ובעל 'שמירת שבת כהלכתה', היתה אמה זקנה המאשפזת במעון הורים 'שומרי החומות' שבשכונת סנהדריה המרחבת הרחוקה, בקצה השני של העיר.

לכבוד מצות 'כבוד אם', היה יוצא הרב בכל ליל שבת לבקר את אמו הזקנה, הוא עשה רגלית את כל הדרך הארפה כדי לעשות 'קדוש' עבורה, ולהוציאה מעט לטיוול כפי כחותיה, והיא המתינה כל השבוע לאותה שעה של קורת רוח, בצל בנה הגדול.

באחת השבתות, נתן ארצה מטר סוחף ללא הפוגה, דבר בעתו מה טוב, כפרוש רש"י ז"ל בריש פרשת בחקותי (ויקרא כו, ד): "ונתתי גשמיכם בעתם - בלילי שבתות". נגש אפוא הרב גויבירט בשאלתו בפני מורו ורבו מרן

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצוק"ל, האם בגשמים חזקים שכאלו צריך הוא לצאת לדרך למצות כבוד אם, ולעשות את כל הדרך הארצה הזו ברגל, משום שעליו לצעד רגלית יותר משעה שלמה תוך כדי הגשמים החזקים!

תשובת הגאון היתה, שבמצב שכזה פטור הוא מללכת, וישלים את בקורו במוצאי שבת.

ושוב שאל הרב, האם תשובה זו היא בגדר 'פסק', או רק בגדר עצה? - ענה הגאון שאין כאן אלא עצה...

יצא אפוא הרב לדרך, ועשה את כל הדרך הארצה במסירות נפש עצומה, כדי שלא תצטרך אמו לדאג ולהמתין עבורו עד מוצאי שבת!

והיה הרב הצדיק תולה זכות הצלחת ספרו הגדול, שהתקבל בכל תפוצות ישראל, וקדש עד מאד את השבת בלב ישראל קדושים, בזכות אותה מצוה של 'כבוד אם' שקיים במסירות נפש ובהדור רב.

(ויקרא ד. ב) נפש כי תחטא, ומפרש בזהר הקדוש (ח"ג דף 120). דהתורה הקדושה מתמיהה, האיר בא לנפש הקדוש לחטא. - והכלל אמר מורי ר' אלימלך ז"ל הנ"ל, דכל כף עשה תשובה גם על מה שעשה בעודו עולל מטל על שדי אמו וטפח על ידיה, גם על זה עשה לו סגופים.

וכן כתב עוד בדברי חיים (פרשת פי תבוא): "כמו שאמרו עליו זצלה"ה, שעשה תשובה ושרף ידיו, על אשר ידו הדפה על שדי אמו בהיותו יונק".

ומעין זה מעיד בו תלמידו הצדיק רבי קלונימוס קלמן אפשטיין זי"ע בספר הקדוש מאור ושמש (פרשת מסעי), ואף ב"תרה מזו, שעשה תשובה גם על מה שצער את אמו בהיותו עבר במעיה! וזו לשונו הקדושה: "שמעתי מאדמו"ר הרב בוצינא קדישא איש אלקי מו"ה אלימלך זצוק"ל, שעשה תשובה על חטאת ימי הנעורים, וגם על מה שחטא בהיותו בבטן אמו וצער אותה".

אל תשכח לכוון...

הרה"ג רבי שלמה יחיאל פרידמן זצ"ל, אהד מצדיקיה המפרסמים של ירושלים, לא זכה לזרע של קימא, והתגורר סמוך לאמו הצדקנית, שהיתה בתו של הגה"צ רבי דוד בהר"ן זצוק"ל, רב ומו"ץ בשכונת 'שערי חסד' התיקה.

פעמים רבות כשהגיע רבי שלמה יחיאל לשמש את אמו, מצא שם את זקנו הצדיק רבי דוד בהר"ן, שעלה לבקר בבית בתו. וכשראה את נכדו עומד ומשמש לפני אמו, התרגש ודפק על השלחן והקריז: אל תשכח לכוון לשם מצות כבוד אם, משום שהמשנה ברורה פוסק בסימן ס' (ס"ק י) שבמצוות עשה דאורייתא קיימא לן דמצוות צריכות כוונה! כך חזר הדבר רבות בכל פעם שהיה פוגש בו שם, עד שהחדיר זאת בעצמותיו.

חסרון כבוד הורים - גם לעולל יונק...

דבר גורא כתב בספר הקדוש 'דברי חיים' (לשבת תשובה) שהרב הקדוש איש אלקים רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע היה עושה תשובה על שטפח על שדי אמו בעודו עולל יונק מדינה. וזו לשונו הקדושה:

"שמעתי מפי מורי הקדוש [הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זצוק"ל] בשם אדמו"ר מו"ה אלימלך זצ"ל, שצריך אדם לשוב בתשובה עד העברה הראשונה שעשה מעודו, כי איך אדם מישראל יעשה עברה, אלולא גרם לו עברה אחרת. כי עברה גוררת עברה (אבות ד, ב), ומסתמא עשה מקדם עברה קלה שגרם להחמורה. אך גם הקלה אי אפשר מבלתי יבוא על איזה כשלוך כשווג, אך גם זה אי אפשר לבוא לנפש הישראלי, כמאמר הכתוב

הנה איתא בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה) שפשרא דוד המלך ע"ה עצמו ערם בבית המרחץ, אמר 'אוי לי שאני ערם מן המצוות וכו'. ואמנם בזמן שבית המקדש קים היו הטמאים באפנים מסימים מקימים בטבילת מקוה מצות עשה דאורייתא! אך כיצד שיך כיום בזמן הזה, שנוכל לקים למעשה מצות עשה דאורייתא בהליכה למקוה?

חשב אבי הגאון בדבר, ולא מצא בה שום מצוה דאורייתא. אמרתי לפניו, הנה מצאתי עצה טובה בדבר, כאשר לוקח אני את אבי למקוה, הריני מקים בזה מצות 'כבוד אב דאורייתא!

נהנה אבי מאד, ועלתה בת שחוק על שפתי, ונחה דעתו!

שנים לאחר מכן, היה אחיו של ר' שלמה יחיאל משמש כגבאי בבית הכנסת דבתי ווארשא, פעם ראה ר' שלמה יחיאל את אחיו בעבודתו בבית הכנסת, כשבנו הבחור עומד כך מן הצד... נגש אליו ואמר: ראה נא את אביך בעבודתו וטרחתו הקשה, האמת שחפצתי מאד לסייע בעדו כאן, אבל אתה הרי יש לך מצוה גדולה של כבוד אב! גש נא אפוא ותעזר לאביך בסדור הספרים והספסלים ובנקיון וכו', ואל תשכח לכוון לשם מצות כבוד אב...

ובאותו מעמד ספר לפניו את טיב המעשה הנ"ל, ואמר שאותם אזהרות של זקנים הצדיק רבי דוד חדורים בעצמותיו, ועדין מהדהדים באזניו תמיד.

המצוה המתקיימת בבית המרחץ

עוד מספר הגר"ג רבינוביץ שליט"א: בשנותיו האחרונות של כבוד אבי מורי, הגאון רבי לוי רבינוביץ' זצוק"ל, מחבר ספרי 'מעדני השלחן', הייתי לוקח אותו אל המקוה בערב שבת קדש, לשמרו ולשמשו בכל הנצרך. כדרכו בקדש, בענותותו המפלגה לא היה ניחא ליה שאני טורח כל כך עבורו, וברצוני 'לרפך' מעט את הקשי, כדי שיהיה לפניו לנחת רוח, פניתי אליו בשאלה:

בשורת טובה לאוהבי התורה ולומדיה

לה"י בני"י עמ"י עש"י

בסיעתא דשמיא בקרוב רוצים להדפיס
את סדרת הספרים החדשה

"אשיחה בחוקיך בהלכה"

חמשה כרכים

לסדר פרשיות השבוע

מהרב אורן נזרית שליט"א

נדבך נוסף חשוב מאוד לסדרות הספרים
"שיחות חיזוק", "אשיחה בחוקיך" ועוד מהמחבר

וכעת מבקשים לזכות
את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
בהדפסת סדרת הספרים
"אשיחה בחוקיך בהלכה"
ניתן לזכות בהוצאת הסדרה
או בפרשיות
ולהקדישן לברכה הצלחה
ולעילוי נשמת וכיו"ב

הספרים מעוטרים
בהסכמת הגולי הגור שליט"א
והתקבלו בס"ד באהבה רבה
בהיכלי התורה

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

בשורה טובה לאנשי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בהקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בהקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

הספרים מעוטרים בהסכמת גדולי הדור שליט"א מלאים בהלכות בקניני תורה ובדרכים לעבודת ה' יתברך משולבים בסיפורים על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים בהלכה לזיכוי הרבים וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם ניתן להקדיש פרשיות לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

052-7627127 אשדוד .ש.י.א

לקבלת גיליונות אלו חינם יש לשלוח בקשה למייל: toraoren@gmail.com